

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

I.

Ob véliki cesarski cesti, ki teče iz Ljubljane proti Celju, stoji v mali vasi že blizu kranjsko-štajerske meje velika dvenadstropna hiša, v katero se menda okó vsacega potovalca, ki prihaja mimo, ozira z nekakim začudenjem, češ, kaj hoče ta obširna stavba v samotni, divji dolini? Dandanes poslopje tudi v istini nima nobenega pomena na tem mestu. Ves promet se je preselil na železno cesto v Savski dolini, in ko bi vsako leto proti jeseni ne prihajalo po stari cesti nekoliko vojaških čet, ki menjavajo garnizije svoje, ne vedeli bi ljudje, čemu je cesta ostala še državna. Domače industrije ali razširjenih obrtov, ki bi potrebovali večjih prometnih sredstev, tukaj ni, in visoko gorovje, ki spremlja cesto ob obeh stranéh, priča s svojim sivim skalnatim pobočjem, da je zadnji važni del premoženja prebivalcev te doline, gozd in les, že romal iz nje. Pol streljája od ceste teče v jedni vrsti ž njo majhen potok, ob suši neznamen in komaj tolik, da premiče tù in tam na primernem mestu jedno ali dve mlinski kolesi, ob deževji pa silen hudournik, ki pustoši vso dolino, z gorovja in z nižjih brd pa splavlja zadnje ostanke rodovite zemlje.

S prometom in z lesom je izginilo tudi blagostanje prebivalstva ob cesti; koder se stavi nova hiša, vedno je le borna kočá, in malo je boljših izjem med njimi; stare stavbe pa so ali bodo v malo letih le razvaline, tožne priče vedno veljavnega zakona, da se mora mali klanjati velikašu, da mali lokalni ali zasobni interes izginja pred velikim, splošnim interesom.

Ono poslopje, o katerem smo zgoraj izpregovorili, je taka priča. V dve nadstropji je zidano in z opeko krito. A danes na slemenih ni več robnikov, pod kapom je odpal ves omet in široke vlažne lise, ki se kažejo na čelu in nad oboki, pričajo jasno, da sedanjemu gospodarju ni môči ali ni več za to, primerno vzdržavati poslopja. V drugem nadstropji so okna večinoma pobita, in leseni okviri so trohli; tam gori očitno nihče ne stanuje; v prvem pa je videti nekoliko novih popravil, toda vse le tako surovo, slabo tesano, ali na debelo ometano, da mora vsakdo soditi, da se je zgodilo le, ker je bila skrajna sila in potreba, in da se je žrtvovalo le, kar najmenj je bilo môči.

Na dvorišči pred hišo stojita dve lipi, v sredi med njima pa kamenita miza, nagnena na stran, tako da ni móči kozarca postaviti ná-njo, da ne bi zdrknil na tla. Lipi sta stari in ravni, in ko bi ne bili tako neusmiljeno obsekani, da sta slični cvetno-nedeljskima butarama, delali bi krasno senco. Pa saj ni nikogar, da bi se senčil pod njima. Celó trudni popotnik, ki pride mimo, krene dalje; kraj je prepust in presamoten, in celó gosta, temnozelená trava, krijoča široko, do ceste sezajoče dvorišče, in ki raste rada na starem tlaku, katerega je ugla-dila in potem zapustila človeška noga, privabiti ne more nikogar, da bi zleknil na nji trudne ude.

Tako je dandanes!

Pred štiridesetimi leti pa je bilo drugače. Stransko gorovje po vsi dolini je bilo temno zarasteno s smreko in borovjem, potok Radomlja je enakomerneje tekal po globoki strugi, ki mu ni dala duška ven na zeleno trato, po véliki cesti pa se je čulo dan na dan, uro za uro ropotanje težkih tovornih voz, kričanje voznikov in vesel glas rogá, katerega rdeče opravljeni postiljon ni dal od ust, češ: »Pošta je prva, ogni se s tira!«

Pa tudi poslopje, o katerem smo gori pripovedovali, in lipi pred njim, dvorišče in vse krog, vse je kazalo drugo lice. Tedaj je bila tú vélika krčma, kjer so zlasti tržaški vozniki radi nočevali. Hiša sama je bila v najboljšem stanu, na desni in levi širnega dvorišča so se raztezali prostorni hlevi, spodaj ob cesti pa lepo ograjen vrt; pod košatima lipama pred hišo krog široke kamenite mize pa so sédali ob vročih poletnih dnevih vozniki, potniki in trgovci ter krepčali se pri dobri kapljici, ki jo je točil bogati, vsem voznikom od Trsta do Dunaja najbolj poznati in od vseh čislani krčmar Topolščak. Vedeli so, da je tam vse dobro spravljeno, ljudje in živina, in da tudi konečni račun ni prehud. Gospodar sam je imel okoli petdeset let, bil je širokopleč, srednje, skoraj bolj majhne postave, okroglega, rdečeličnega obraza, vedno do čistega obrit, opravljen na pol gosposko, na pol kmetsko, in v vsem svojem ravnanji gibčen in uren, kakor mladenič dvajsetih let.

Miklavž Topolščak, ali »gospod Topolščak«, kakor so ga nazivali vsi tujci in tudi gospôda iz bližnjih uradov, dasiravno so ga domači kmetje, ki so ga poznali od mladih nog, vedno le tikali, bil je vdovec. V mladih letih je bil prehodil nekoliko svetá, priučil se nemščini in laščini za silo, po očetovi smrti prevzel domače posestvo, oženil se in po svoji pridnosti in sreči postal kmalu jeden najimovitejših posestnikov okraja svojega. Od otrók ostal mu je jedini sin, drugi trije

so bili pomrli, in pred malo leti še žena. Odslej mu je pomagala sestra, tudi že priletna, pri gospodinjstvu, sin Andrej pa je obiskoval že višje šole v Ljubljani.

Bilo je lepega poletnega popóludne, ko je zadonel od zahodnje strani doline, po kateri se vije vélika cesta mimo Topolščaka, tenek glas poštnega rogú, naznanjujoč ob tem nenavadnem času, da se bliža poseben voz ali »extra-pošta«, kakor so dejali domačini. Krčmar Topolščak je bil tega glasú vedno vesel, kajti znal je, da od potnikov, ki se poslužujejo tega pomočka, tudi zánj odpade kaj več, in zato je tudi danes pritekel na dvorišče in čakal pod lipama, kaj mu pripelje naznanjeni voz.

Bil je še doli pod klancem, preko katerega ni mogoče drugače, nego korakoma.

»Bode pa že spet kaj — záte, Miklavž!« oglesi se jeden izza mize, kjer so sedeli trije pivci, očitno domačini. Govornik je bil majhen, suh možič, zarjavelega, skoraj črnkastega obraza in že póstaren, a izpod košatih obrvij mu je zrlo dvoje malih svetlih očij tako živo in zvito tjà v beli svet, da sta dajali nezatni osebi lastnika svojega nekaj čisto posebnega.

»Ej, Tomaž, saj tudi tebi časih kaj pripadel!« zavrnil je krčmar malo porogljivo. »Kako pa je bilo tedaj, ko si ónemu pozabljivemu Francozu toliko časa roko pod nos molil, da si imel kmalu več v mošnji, nego on.«

»Tebi pa ni treba rok moliti, Miklavž; ti kar pišeš, prijatelj, pišeš s kredo na mizo, pa ti leté dvajsetice nánjo, in še mari ti ni, se li Francoz ali Tržačan, ali naj si bo, kdor hoče, kisko drži ali ne! No, le čakaj, Topolščak! V par letih, pravijo, bo železna cesta tam doli za Savo gotova, potem boš pa vesel, če bo Piškurjev Janika vsake kvatre dal pri tebi za polič tepkovca.«

»Ti boš pa hodil za bobom, kakor kobila za deteljo!« zagodrnjal je krčmar malo nejevoljno. Opomin na železno cesto mu ni bil prijeten.

V tem je že pridrdral težki poštni voz, katerega so vlekli štirje konji; prvi par je vodil jahač, ki je sedel na vajetnem konji, drugega pa postiljon z visocega sedeža; le-ta je že od daleč migal z bičem v znamenje, da se voz tu ustavi.

Topolščak je hitel k vratom, da pomaga prišlecem izstopiti; a poštni spremljevalec, ki je sedel v vozu, mignil mu je, naj počaka.

»Bolnika imamo, ne vem, kaj bo ž njim!« je pristavil.

Krčmar pokliče sestro Uršo, in tudi Tomaž, ki je doslej le radovedno gledal semkaj izpod lipe, pridružil se je ónim.

Vzdignili so iz voza póstarnega, bledega gospoda in ga odnesli v vežo. Bolnik je bil tako slaboten, da ni mogel stati niti sam sedeti ter je v jednomer pokašljeval in tiščal robec na usta. Rdeče lise na robci so pričale, da se mu je bila ulila kri.

»Po gospoda pošljimo, po gospoda — umrl bo!« stokala je Urša
 »Mólči, mólči!« zavrnil je Topolščak; »počakaj, ga bo li hotel, — gospoda, ali ne!«

Hotel je še nekaj pristaviti, toda pogled na prestrašeno lice tujčevo mu je udal misel, da óni morda ume slovensko. In ni se bil zmotil.

»Po zdravnika pošljite!« šepnil je le-ta siloma, »in postelj — postelj mi pripravite.«

Po zdravnika, poslati ni bila tako mala stvar. Na Vranjskem in na Prevojah — povsod je stanoval po jeden, toda na obe strani je bilo z vozom skoro poldrugo uro. Pa Topolščak ni dolgo premišljeval. Z vranjskim padarjem — kakor so ga imenovali po dolini — bila sta prijatelja; poslal je takoj hlapca z urnim konjičem tja.

V tem pa so bolnika spravili v čedno sobo v drugem nadstropji in postiljon je prinesel več težkih kovčegov za njim. Tomaž mu je pomagal.

»Brez groša pa ni ta dedec,« šepnil je na stópnica, »ker vozi toliko s seboj; pa še tako težko je vse, tako polno; od kod pa je?«

»Vrag ga védi!« sopihal je postiljon. »V Ljubljani je bil še zdrav, tudi v Podpeči je še jel in pil, a tù v Grabnu mu je zdajci jelo slabo prihajati. Mislili smo, da bo v vozu umrl.«

Bolnik je navzlic svoji slabosti skrbno pazil, da mu prinesó vso prtljago v sobo. Potem pa je želel, naj ga pusté v miru; samó jeden naj pri njem ostane. Čutil se je nekoliko krepkejšega.

Krčmar je ukazal sestri Urši, naj pazi na tujca, sam pa je odšel k poštnim ljudem, ki so se po kratkem počitku odpravljali nazaj v Ljubljano.

Na spodnjih stópnica je stal Tomaž.

»Ti — Miklavž! S tem tam gori ne bo nič! Deset padarjev in pa še Ostriženec po vrhu — mu ne pomaga!« dejal je potihoma.

Topolščak je potegnul dvakrat zaporedom rame kvišku.

»Pa veliko ima s seboj! To so težki kovčegi!«

Krčmar je odgovoril z ramami, kakor prej, potem pa pristavil: »Pojdi, pojdi v hlev, pa poglej malo po živini, dokler se hlapec ne vrne!«

Omahnnetov Tomaž — to je bil njegov priimek — stisnil je oči za trenotek, in iz njegovega grla se je čulo nekaj, kakor zatrti kašelj, a obrnil se je in odšel v hlev. Bil je to bližnji sosed Topolščakov, stanujoč v na pol podrti koči pod klancem. Druzega posestva ni imel, zaslužil si je pa živež, in časih tudi še kaj več, s tem, da je pri Topolščaku, kadar je bil večji promet, opravljal službo družega hlapca, točaja, ali sploh kar je bilo treba. Zaslužek njegov pa je vedno ostal tudi pri Topolščaku, kajti Tomaž ni mogel videti ali čutiti kaj okroglega v žepu, nego je s potoma vse zapil tam, kjer se mu je dalo. Ljudje so o njem časih čudno govorili ter pripovedovali, da je še staremu Topolščaku, Miklavževemu očetu, pomagal ubežne Francoze moriti, in kako je bil komaj ušel, da ga niso z drugimi vred ustrelili tam za sv. Krištofa zidom pred Ljubljano. Tomaž sam pa ob ónih časih ni rad kaj zinil. Proti noči se je pripeljal zdravnik z Vranjskega. Mali okrogliolični in trebušni možič se je malo dalje mudil pri bolniku, kakor je bila sicer pri družih njegova navada, ukazal pokladati mu mokre rute na glavo, in dal mu nekoliko kapljic črne tekočine, katero je bil prinesel s seboj. Bolniku je bilo nekoliko odleglo in hotel je zaspati. Doktor pa je obljubil, da se drugi dan zopet vrne.

Ostal je še pozno v noč v krčmi, odhajaje pa omenil, kar je bil prej že stokrat ponovil: »Slab je, slab, pa mi ga spravimo na noge!«

Kmalu po polnoči je prišla Urša klicat gospodarja, ki je po odhodu gostov legel spat. Tujec se je bil vzbudil in jel vnovič kri bljuvati. Topolščak in njegova sestra sta ravnala, kakor je bil zdravnik ukazal za take slučaje, in bolniku je vnovič odleglo, da je zaspal; sedaj je Miklavž ostal pri njem ter poslal sestro spat.

Ta se je v malo trenotkih vrnila, in stoječa med vrati migala bratu, naj pride k nji; bila je vsa zasopena in tresla se je, kakor trepetlika v vetru. Bolnik je zopet dremal.

»Kaj ti je?« vpraša krčmar malo nejevoljno ter stopi k vratom.

»Spomin, Miklavž, spomin je bil to! Umr! bo, umr!«

»Béži, béži, šalobarda! Kaj pa si videla?«

»Ko sem šla po stópniceh doli, smuknilo je nekaj velicega, črnega pred menoj čez stópnice — človek ni mogel biti, ker je bilo to tako naglo in tako tiho; — svetilka mi je pala iz rok, in ne vem, kako sem se vrnila!«

»So li hišna vrata zaklenena?«

»Če jih nisi ti zaprl, gotovo niso.«

»Ej, vrag, pa že blodi kdo tù okoli!«

Rekši je užgal gospodar drugo svetilnico ter šel po hiši gledat, je li vse zakleneno in zaprto. Duri v veži so bile sicer priprte, a zapah je bil odrinen. Krčmar je svetil po vseh kotih, celó dolí v klet, potem pa porinil velik zapah za vežna vrata in se vrnil gori k bolniku. Akoravno je bil pogumen mož, brez vraž in jednacega strahú, vendar mu je bilo nekako neprijetno pri srci, ko je gledal in stikal po temnih kotih in mu je razgreta domišljávnost vzbujala razne misli. Vrhú tega mu bolni tujec in njegovi težki kovčegi niso hoteli iz glave.

Poslal je vnovič sestro stráni in sam sédel k bolnikovi postelji.

»Pošljimo po gospoda!« šepnila je Urša še jedenkrat pred vrati.

»Ej, saj je dejal doktor, da se ni bati! Kdo ga bo sedaj budil in trudil? Jutri pa se lahko zgodi, če bo temu prav!« odgovoril je brat.

Krčmar je ostal sam pri tujci. Akoravno je bil truden, vendar ga spanec ni mogel premotiti. Nekaj čudnega, nenavadnega mu je vrelo po glavi. On je bil pošten in vesten mož, in zaradi tega číslan od vseh, čeravno ni mogel prikriti neke odurnosti ali surovosti, ki se je kazala zlasti, kadar ga je kdo izmed podložnih ali sovrstnikov ujezil. Bil je tudi, kakor so dejali sosedge in ž njimi ves Graben, to je, vse občine po dolini, bogat, in dolžnikov svojih ni neusmiljeno terjál, ali morda celó rubil. V istini pa Miklavž Topolčak ni bil več tako premožen, ko pred malo leti, ali vsaj kakor so mislili drugi ljudje. Zakopal je bil nekoliko tisočakov, ko ga je bil nedavno pregovoril inženir, ki je nadzoroval pripravljanje hrastovih blazin, katere so rabili za železnico ob Savi, in tesali po gozdih krog Trojan in ónokraj Učaka, da sta jela v bregu ob Radomlji kopati rudo — svinec, kakor je trdil inženir. Izkopali so nekaj podobnega, toda ker je le veljalo in veljalo, spečalo se pa ni ničesar, ustavila sta napósled delo, in Topolčak je bil ob svoj denar. Ljudje so sicer mnogo govorili o tem, toda pravega ni nihče znal, in Miklavž sam tudi ni črhnil besede, da je s to špekulacijo zapravlil mnogo, mnogo prihranjenega denarja. Sedaj je bilo treba hraniti, zlasti ko je sin Andrej, učeč se v Ljubljani, tudi več potreboval, in ko je moral stari misliti, kaj bo dalje s sinom. Dvojil sicer ni, da bo Andrej — gospod, kakor si ga je mislil vedno, namreč duhovni gospod, a tudi takemu nasproti v svoji prirojeni oholosti ni hotel biti — premalo, preubožen. Pa pri vsi varčnosti vendar ni mogel prav kvišku.

Danes pa mu je nekaj čudnega zvenelo po ušesih. Ta bolni gospod, pri katerega ležišči je že stala smrt, in pa njegovi težki kovčegi, o katerih je bil izpregovoril prej Tomaž! Kdo je ta mož, od kodi

je, kdo ga pozna? Nihče, tukaj gotovo nihče, in tudi poštni ljudje ga niso poznali! Ko bi umrl, tukaj pri njem umrl, sedaj — po noči, ko nihče ne vé o njem, o kovčegih njegovih, o njegovem bogastvu, katero vozi gotovo s seboj?»

Mraz je stresel Topolščaka, akoravno je bilo vlažno, gorko v sobi, in tudi južni veter, ki je pihljaj skozi odprto okno, ni dajal nobenega hladú.

Čez nekoliko časa se je tujec prebudil; zahteval je mrzle vode, potem pa dolgo časa molčeč zrl v svojega váruha, ki mu je prigo-varjal, naj poskuša zopet zaspati.

»Sedite bliže k meni,« šepetal je óni, »jaz ne morem glasneje govoriti.«

Krčmar je ubogal.

»Jaz mislim, da ste pošten mož!« nadaljeval je bolnik, in njegovo žareče oko se je s čudno silo uprlo v Miklavža, ki je mirno prebil ta pogled.

»Dajte mi óni mali zaboj, z železnim okovom!« velel je óni, in segel po ključih, ki so ležali na mizici poleg vzglavja ter jih dal krčmarju.

»Odprite!«

Bolnik je segel sam v skrinjico in izvlekel neznamen zavitek iz nje,

»Jaz ne vem, kaj bo z menoj! Pa to je moj testament. Hranite ga, in ko bi jaz umrl — morda še ne bom nocoj — pa tako čudno mi je — izročite ga takoj sodišču. To pa, kar je denarja v skrinjici — to je vse Vaše, za Vaš trud.«

Topolščaku je kri silila v glavo; skrinjica je bila težka, silo težka in védel ni, kaj bi odgovoril.

»Saj ne boste umrli,« dejal je napósled glasno.

Bolnika je posilil zopet hud kašelj.

»Ali imate duhovnika blizu?«

»Jedno uro daleč! Ali naj pošljem pónj?«

Tujec je ležal nekoliko trenutkov molčeč in zrl srpo v zrak.

»Sedaj mi je zopet bolje! Jutri, jutri, če bo treba!« šepetal je potem.

Dolgo časa je bilo vse tiho v sobi, samó glas tujčeve ure, ki je ležala na mizici, in pa cvrčanje murinov zunaj na polji, katero je nosil lehak veter v sobo, zvonelo je Miklavžu na uho.

Čez nekoliko časa je bolnik vnovič mignil krčmarju, naj prisede bliže.

»Ali poznate Vi Brnotove v Št. Gotardu?« vprašal je s srpim pogledom.

»Kaj bi ne? Saj smo si še malo v sorodu!« vskliknil je Topolščak.

»Ali nimajo tam male rejenke, šestnajst let stare?«

»Metko!« pristavil je óni.

»Imajo, Metko — ki so jo iz Trsta prinesli!«

»Seveda!«

»Jaz sem njen oče!« dejal je tujec.

Miklavž ni vedel, kaj bi zinil, tako ga je vse iznenadilo.

»In testament?« vsklikne čez nekoliko trenutkov skoraj nehoté.

»Ona je dedič moj. Jaz imam več posestev v Primorji, in vse, vse je njeno! Ali ne morete pónjo poslati? Jaz bi tako rad —«

Zdajci se vlije tujcu zopet kri iz grla. Miklavž se prestraši, skoči po kozarec vode ter privzdigne bolnika.

A sedaj je bila vsa pomoč zaman. Čez malo hipov je bil tujec mrtev, in óni ga prestrašen izpusti iz rok, da omahne na blazino.

Krčmar je obstal pred posteljo. Slabe živce je imel, in sedaj so mu tudi že druge misli šinile v glavo. Pretipal je še jedenkrat mrtveca po prsih in rokah in se prepričal, da mu žila ne utriplje več. Nato ga je lepó zagrnil. Potem je vzel skrinjico, ki jo je bil malo prej kraj postelje postavil in jo odprl. V lepih zavitkih je bilo tû zlató, samo zlató in poleg več bankovcev. Vse to je bilo njegovo, saj mu je vse tujec sam volil. Utegnil ni, da bi štel denar — nego spravil je vse v širok robec — nekoliko zlatá pa je vendar pustil v skrinjici, češ, to bodo preiskavali, in če jim tudi tisočkrat povem, da je tujec to meni dal, vendar mi ne bodo verjeli.

»A — testament, kaj pa ta testament!«

S tem vprašanjem na ustnih obstal je zdajci Miklavž sredi sobe. Premišljaval pa ni dolgo, ampak zasvit v njegovih sivih očéh je pričal, da se je odločil.

Vzel je š stola jedno tujčevih sukenj, in zavitek, v katerem je bila izročena mu oporoška, vteknil v širok stranski žep. Nato je odnesel robec z denarjem tiho na drugo stran hiše, kjer je imel svojo sobo, in ga spravil v skrinjo. Vrnivši se, povezal je suknjo, v katero je bil vtaknil óni zavitek, s tenkim konopcem, potem sezul čevlje, vzel luč in šel tiho, kakor mu je bilo moči pod streho. Vrat ni zaprl za sábo, ker se je bal, da bi preveč vriščale in tako je storil tudi pri podstrešnih durih. Gori si ni mislil, da bi ga kdo čul, kajti vsi domači so spali pri tleh. V zadnjem konci podstrešja je odmeknil velik prazen zaboj, in pod njim privzdignil veliko ploščo opeke, s kakeršno je bil sploh ves tlak tû gori pokrit. Odprl je tû širno in globoko luknjo, kamor je potisnil tujčevo suknjo z zavitkom vred, ki ga mu je bil óni izročil

Nato je položil opeko nazaj na prejšnji prostor, porinil vrhu nje zaboj in hotel oditi. Toda v tem trenutku se mu je zdelo, kakor bi bil čul tih korak na stópnicah, ne bližajoč se, nego bežeč navzdol. Pogumen, kakor je bil vedno, plane k vratom. A doli je bilo že zopet vse tiho in mirno. »Podgane skačejo okoli!« šepnil je poluglasno, potegnil duri za seboj in lezel tiho po stópnicah navzdol. Vrat zaklepati se mu ni zdelo potrebno.

Stopil je v mrtvečevo sobo, obul škornje, prižgal še jedno luč in potem šel klicat sestro Uršo.

To je bil joj in jok, ko je ona s kravjo dekle vred — sama se je bala — prisopihala gori v sobo. Poklicali so tudi hlapca iz hleva, ter deli gori v sobi vse v red, kolikor je bilo mogoče in navada ob tacihi slučajih.

Miklavž je rekel, da gre spat; ukazal je hlapcu, naj se pelje na vse zgodaj v Št. Ožbolt k župniku naznanit tujčevo smrt, in potem se je zaprl v sobo svojo. A spati vendar ni mogel. Vzel je óni robec z denarjem in jel šteti in šteti. In čim dalje je štel, tem bolj so se mu tresle roke in šepetal je: »Oh — pa kaj bo še, kaj mora še biti!«

Urša in dekla sta molili pri mrtveci. Jedenkrat se jima je zazdelo, da lazi nekaj nad njihovima glavama, gori pod streho semtertja, čuli sta nekako premikanje, in silna groza se ju je polastila.

»Oh, le móli, móli!« ukazala je Urša. »Saj sem vedela — to je bil prej spomin — spomin — in po gospoda tudi nismo poslali!«

A kmalu je tudi pod streho vse potihnilo, in skozi odprto okno je zadonel prvi klic kosov iz brinjevega grmovja, rastočega po bližnjem bregu.

Na odprti vzhodni stráni doline pa se je žarilo nebó.

Benečija Sloveniji.

I.

Zdrava, srčna majka!
Hčerka izgubljena
Tukaj se pred táboj
Mečem na kolena.

V tvoje se zatekam
Zaželeno krilo,
Da bi tuje sile
Enkrat me rešilo.

Grenke sem po tebi
Solzice točila
Ko me tuja roka
V lance je vklenila!

2.

Glej, zvenelo lice,
Glej, roké žuljave,
Strgano obleko
I nogé krvave!

Tepli me nemilo,
Jesti ne dajali,
Meni so in tebi
Tujci se smijali!

K tebi zdaj se vračam,
Da obraz ti mili
Zopet zrem² i v tvojem
Se razjokam krili!

V Laškem Vidmu 1886.

D. J. T.

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

II.

Nekoliko dnij pozneje je bil v Št. Gotardu letni sejm. Prijazna vas leži na visokem robu, kateri veže goro Učak s Čemšeniško planino ter odpada strmo na južni strani proti Mediji in Zagorju, na severu pa bolj polagoma v Babo, kakor se imenuje dolga soteska med Trojanami in Vranskim. Akoravno to selišče ni ob véliki prometni cesti, vendar so bili že od nekđaj tamošnji sejmi dobro obiskovani in zlasti kupčija s težkimi, koščenimi pogorskimi voli in s kozličji je bila od nekđaj živahna. Kupci so prihajali iz daljnih krajev in vse pogorje od Tuhinja doli do onkraj Save je pošiljalo tja svojo živino. Ni čuda, da je bil semánji dan tudi vsem domačim ljudem velik praznik.

Onkraj vasí, ob cesti proti Čemšeniku, stala je pritlična, a vendar obširno zidana hiša z lepim gospodarskim poslopjem in velikim sadnim vrtom objeta, katere zunanje lice je že pričalo, da biva v nji trden gospodar. Na semánji dan je bilo široko dvorišče polno raznih vozov in vsakovrstne živine; pod velikim, košatim brstovcem onkraj hleva pa je bila postavljena prostorna koliba za goste in pivce, katerim je ob takih prilikah točil Brnót — tako se je po domače reklo gospodarju — dobro štajersko vino. Stalne krčme tù ni bilo; samó ob semnjih ali ob »žegnanji« je imel Brnót pravico točiti, in tedaj je bilo vselej mnogo posla. Zaklal je po dve teleti in po več koštrunov, pozimi pa toliko prašičev, ali koncem je bilo vedno vsega premalo.

Tudi danes je bil prostor pretesen za živino in goste. Prva je tulila, mukala in meketala po dvoru in vrtu, drugi pa so se stiskali in vpili okoli surovo obtesanih sedežev in miz pod senčnatim brstovcem. Brnót, velik, širokopleč mož, star dobrih petdeset let, stal je pri sodu pod kolibo, žena njegova je ukazovala v kuhinji, od tamo do kolibe in do drugih miz na vrtu so tekale z jedili po tri ali štiri dekleta, v hlevu pa sta dva hlapca z domačim sinom, s šepavim Gotardom, oskrbovala konje, in uréjala vozove po dvorišči. Starec se ni genil izpod kolibe, a vendar je vse nadzoroval in sedaj zakričal tja na dvorišče, naj odmaknejo voz, ali privežejo voliča, ki si je bil snel verigo, sedaj zopet kregal deklo, da ni pravega prinesla. Pri vsem tem pa je imel ves račun za vsacega gosta v glavi, in nikomur ni bilo treba na-

števat, kaj je pil ali jel; Brnót je to najboljše védel, in redek je bil slučaj, da bi bil kateri ugovarjal, ko mu je kratko in navadno s kakim dovtipom naznanil račun. Zato so pa ljudje tudi radi ostajali tù.

Bilo je že okoli póludne, ko se pripelje po cesti pod hišo na lehkem voziči, katerega je vlekla velika kobila, nov gost, Miklavž Topolščak. Vrgel je vajeti Gotardu.

»Kaj pa Vi, strijc?« nazival ga je le-tá.

»V semenj, kaj pak!« odgovoril je óni.

»Pa bo prepozno!«

»Oh — še se kupi, še!« smijal se je Miklavž ter šel počasi proti kolibi pozdravit Brnóta.

Oba moža sta si segla v roke in od vseh sosednih miz so klicali prišleca, naj pride pit. Odzdravil je vsem in da ni bil vaju tacih pozdravov, kajti izpiti je moral povsodi, gotovo v malo trenutkih ne bi bil stal več trdno. Pa njemu je bila to malenkost. Poklical je še bokal záse in sédel blizu Brnótovega soda.

Nekoliko znancev ga je takoj obsulo.

»Kaj pa je bilo vendar z ónim tujcem, ki je umrl pri tebi?« vprašal ga je prvi, in videti je bilo, da ima sleharni to vprašanje na jeziku.

»I, kaj, umrl je, ker živeti ni mogel!« zavrnil je s smehom Topolščak.

»Ste ga li že pokopali?« hitel je drugi.

»Predvčerajšnjim! Dobro zdravje, Brnót!«

Rekši je nalil kozarec in ga s pestjó porinil na konec mize proti nazivanemu.

»Pravijo, da je imel velikodenarja!« omenil je zopet jeden sosedov.

»Jaz ga nisem videl veliko. Sodišče je vse spravilo. Kar sobo so mi zaklenili in zapečatili, tisto, kjer je umrl, tako, da sam ne morem vánjo. Pravijo, da bodo čakali dedičev, ki se imajo oglasiti.«

»No, Jurij, ali ne boš pil?«

Ogovorjeni, mlad kmet, segel je po kozarci.

»Pa od kodi je bil óni gospod?« silil je še jeden radovédnežev.

»Pravijo, da tam iz Trsta ali okolice, Bog si ga védi, jaz si nisem zapomnil. Že še zvemo.«

»Aj, pa težak je bil, težak; to Vam pravim!« oglasi se nekdo za Topolščakovim hrptom. »Jaz sem mu nosil kovčege in skrinjice gori po stópnica. Rajši nesem dve teleti ob jednem!«

»Ti si, Tomaž?« zinil je Miklavž malo osorno. »Potem bo pa dobra záte; le glej, da ti pošteno plačajo — kolikorkrat si stopil po

stópnicah. Pa kaj — te li še danes niso nabili tù v sejmi? Nisi li še nič mešetaril?»

Okoli stoječi so se grohotali. Tudi Omahnetov Tomaž je raztegnil ustni, pa iz njegovih malih, na pol zakritih očij mu je šinil zloben pogled.

»Morda boš ti kàj kupoval, Miklavž, potem me vzemi za mešetarja; pa glej, da ne prideš prepozno!«

Topolščaka je nekaj neprijetno preletelo; rad bi se bil ozrl v ónega ter mu ujel iz očij, kaj hoče s to govorico, toda óni je stal tik za njim.

»Saj bo res semenj kmalu pri kraji,« zinil je potem — »pa jaz nisem mogel prej z dóma.«

Pogóvor se je zasuknil na ceno živine in družega blagá, na létino in vreme in pivci so zapored odhajali ter novi prihajali.

Miklavž je bil slučajno nekoliko trenutkov sam.

Tù je prihitela vitka, morda šestnajst ali sedemnajstletna deklica mimo, stopila k staremu Brnútu in šepnila mu nekaj na uho.

»Takoj pridem,« dejal je óni; »pa ti ostani tukaj!«

»Ej, Metka«, oglasil se je Topolščak, »ali ne boš pila?«

»Dober dan, strijc!«

Rekši je pokusila vino.

»Dolgo Vas ni bilo pri nas!«

»Dolgo, dolgo — pa vsak čas mine! Tudi dolg čas!«

»Se vé — pri nas ga pa danes nič ni!« nasmeje se deklè.

„Nikoli, nikoli!“ pritrđi Miklavž; „tudi pri nas ga ni! Pa bi prišla kdàj pogledat doli — k nam!“

„Zakaj ne? Oče vedno govore o tem, a kadar gredó — gredó vedno sam!“

»No, le čakaj — govoril bom z očetom!«

V tem se je vrnil gospodar in deklica je odšla po svojih opravkih.

Miklavž je bil malo rdeč v lice in je izpil hitro svoj kozarec. Potem ga je vrtil nekoliko trenutkov med prsti, postavil ga trdo na mizo in se naglo obrnil k Brnútu.

«Janez,« dejal je, »kaj pa misliš z dekletom?«

»S katerim?«

»Z Metko.«

»Zakaj?«

»Omožiti jo boš moral!«

»Ej, pojdi, pojdi! Premlada je!«

»Kaj, premlada? Da le prestara ni!«

Ker že ni bilo mnogo gostov na vrtu, prisédel je Brnot k Topolščaku, in ta mu je napolnil kozarec.

»Jaz ti pravim, da ni premlada; omôži jo!«

Brnot je bil danes veliko skupil in zato jako dobre volje.

»Kam jo čem možit? Svoje dote nima, tržaška rejenka je, kakor sam veš — jaz ji bom moral doto šteti. In Bog ga védi — kam pride?«

»Gotard bo pa domá!« omeni Miklavž.

»Sevé, sévé, ko bi bil za delo, za težko delo! Pa fant ne more s svojo šepavo nogo! Jaz pravim, da bi ga tù pustil — domá, in izgovoril bi mu, da bo imel dovolj za živež, in potrebo, in svoj kót; ženiti pa se mu ni treba!

»Kaj pa z Metko?« hitel je Topolščak.

»Njo bom pa tukaj omóžil, na svojem dômu, če dobim pametnega fanta. Pa sedaj je še premlada! In radi jo imamo!«

Rekši je nalil jedini kozarec, ki je stal med njima, in ga porinil pred Miklavža.

Ta ga je prijel in vrtil v novič med prsti.

»Meni jo daj, Brnót!« vzklikne zdajci, »slabo ji ne bo!«

Janez Brnót, ki je bil sicer že mnogo pil danes, a vendar še prav trdno sedél za mizo, odprl je usta na široko, in nekaj, kakor — »k-a-a-aj?« zadonelo mu je iz grla.

»Tako je — Janez! Meni jo daj! Jaz potrebujem žene! Sam sem! Urša ne zmore vsega, ljudje me goljufajo — saj si pameten in veš, kako gré, kadar ni žene v hiši.«

V Brnótovi glavi se je čudno vrtelo. Na jedni stráni ta nenadna snubitev bogatega bratranca, ki je bila očitna sreča za rejenko; na drugi stráni pa misel, ki se mu je bila že za več let ukoreninila, namreč misel, da omóži Metko domá, sinu, šepavemu Gotardu, pa izgovori primeren živež in kót na očetovem dômu — vse to si je nasprotovalo, zdaj ni védel, kam bi se obrnil.

Topolščak je čutil, kaj se godí v ónem.

»Svojemu sinu boš vendar privoščil dom?« dejal je poluglasno. »In kaj, če je slab in šepav? Če ne more naložiti štirih mernikov pšenice, ali prevaliti hrastovega hloda? Toliko mu boš pa vendar pustil, da bo plačal hlapce, kakor ti? Jaz pa nečem ničesar — védi, ničesar — še postelje ne, niti skrinje!«

»No, postelj in skrinjo bo Brnót tudi lahko dal!« deje óni.

»Vem, da jo lahko daš! Še dve ali deset, kakor hočeš! Pa to se le tako govori, — brez zamere, Janez!«

»Pa ti bi lahko drugod pogledal!«

»Kaj pogledal? Kravo pogledaš in vola, kadar kupiš; žene ni treba, žena se potem sama stori.«

»To pa ti pravim, Topolščak, da je ne dobiš boljše od Metke, v vsem Grabnu ne, niti ne daleč na okoli!«

»Zato te pa vprašam, Janez! Ali hočeš?«

Oni se je ozrl tja po skoro praznem dvorišči, ker je Gotard ravno v tem trenutku uprezal velicega, iskrega konja, ki ni hotel ubogati. A fant ga je s spretno roko potisnil k vozu, pripel komát ob vojnice in ga prepeljal nekoliko korakov naprej, šepav sin, a vendar pripraven in uren v vsem svojem ravnanji.

»Pa praviš, da ni za gospodarja! Le poglej ga!« rekel je Miklavž.

»No, dobro je, Topolščak! Tvoja naj velja!« pritrdil je Brnót.

»Pa ne mudí se ti vendar ne?«

»Čim prej, tem bolje!«

»Tudi tako je prav!«

Segla sta si preko mize v roke in Janez je natočil brž drugi bokal ter ga postavil méd-nja. Dogovarjala sta se še dolgo, in ko je Topolščak odhajal, iz Gotardovih rok vzel vajati in s težkim bičem udaril po kobili, videlo se je, kako ga razvnemata vino in veselje, da mu gré vse tako po volji.

Z Metko pa niti govoril ni. —

Baš v istem času, ko je Miklavž snubil Brnótovo rejenko, trčil je Omahnetov Tomaž v mali žganjariji na drugem konci vasí ob velicega, krepkega možá, čigar belolični, inteligentni obraz je bil v čudnem nasprotju z razcapano ali le za silo zakrpano obleko, s katero je opravljen. V roki je držal dolgo drenovo palico, kakor vsi mešetarji, in sicer tako, da mu je na gorenjem konci še za dobre tri prste molela iz pestí, ako jo je z na pol raztegneno roko postavil pred sé.

»Joj, Klander, duša kosmata, kje se pa ti klatiš, da te človek ne vidi več na nobenem semnji, v nobeni krčmi?« vpil je Tomaž na ves glas.

»Danes me vidiš, prijatelj, in če si tega tako vesel, pa daj tù-le za malo žganega. Borovničevce se dobi — izvrsten borovničevce!«

Tomaž ni mogel prikriti veselja, da je dobil ónega, in je tudi takoj naročil, kar je Klander svetoval. Temu se je ta nenadna Tomaževa prijaznost zdela malo sumnjiva in sklenil je opazovati.

Razgovor jima je tekel o mešetariji in kupčiji in Klander je pripovedoval, da je bil nedavno po Ogrskem in Hrvaškem, da se pa tam ne dá toliko prisluziti nego domá.

»Ti pač ti!« omenil je Tomaž, »ti lahko hodiš po svetu, ki znaš brati in pisati, pa mi smo doma prikleneni.«

»Tudi s tem ni nič, Tomaž! Srečo mora imeti človek, srečo ti pravim, potem z vinarjem obogati, če je še tako neumen, kakor — krompir!«

Klander bi morda ne bil končal svojega govora s tako čudno primeró, toda v tem trenutku je bila dekla prinesla gostu pri sosedni mizi veliko skledo z dobro dišečimi ocvirki posutega krompirja in ta duh mu je vplival tudi na jezik.

Tomaž je to opazil.

»Ali bi jedel?« vpraša poluglasno.

»Zakaj ne! Danes nisem ničesar zaslužil.«

»O, jaz pač! Pa jejva!«

Klandru je bila Tomaževa radodarnost vedno bolj neumljiva, toda pil in jedel je z veseljem in z izvrstno slastjó.

Sobica je bila že skoro prazna, ko pokliče Tomaž še žganja. Oba možá sta bila že nekoliko pijana.

»Ej, Klander, skoro bi bi bil pozabil! Gledi, gledi, sinoči sem našel kos papirja tam doli ob cesti in nekaj je bilo pisanega gori. Škoda, da nimam papirja tu, doma sem ga pustil. Pa čakaj, samó nekaj čeček je bilo, blizu tako-le. Saj veš, da sem nekaj črke poznal, pa zdaj jih nič več ne zmagam.«

Rekoč je izkušal z raztegnenim kazalcem pisati po mizi.

»Vidiš, tako je postavljen jeden steber, in gori na vrhu jeden počéz, kakor križ v kozolci, — tako-le!«

»I, to je morda »t«, véliki, začetni »T.«

»V začetku stoji, pač, saj sem prav obrnil, ker je zadaj tista čečka, pika se ji menda pravi. Ej, jaz tudi nekaj poznam. Vidiš, za tem križem pa pride »e«, to dobro vem, ker je podoben čevljarskemu krivcu, kateremu se ročaj navzgor zavije. To so ranjki šentožboltski gospod pripovedovali, in dobro je bilo, kajti še sedaj pomnim. Za tem nekaj okroglega, zavitega, kakor slepec, če ga čez sredo stisneš. To je pa »s«, ne li?«

«Seveda!«

»Potem pa spet takšen križ, ki ga ne poznam! Tako je.«

Rekši je zopet vlekel s prstom po mizi.

»To je »t«, mali »t«, deje óni, ki je bil tudi jako pozoren postal, kajti sodil je navzlic pijanosti svoji, da utegne sedaj ugeniti, od kodi ta radodarnost Tomaževa.

»Kaj pa bo to? To se pravi do sedaj »test«, kaj ne, »test«, in zatem pride zopet nekaj okroglega?»

»Morda »o« — potem je »testo«; morebiti je kaka baba, ki se je vozila po pošti, testo zavila v tisti papir,« zasmeje se Klander na ves glas.

A Tomaž je v tem trenutku stisnil jezik med zobe tako, da je nekoliko še ven pomolil, razširil je oči, in potem tanko med zobmi zabrlizgal.

»Kaj ti je, Tomaž? Kaj si ugenil?»

A Tomaž je bil že zopet prejšnji.

»Spomnil sem se, da moram Topolščakovi Urši nekaj trakov kupiti. Naročila mi je.«

»Zakaj ni Miklavžu naročila?»

»Ne vem.«

Klander je spoznal, da se óni laže in da je v tistem pisanji zvedel ali ugenil, česar je prej želel. Pa kaj bi bilo to? Zakaj bi tudi on, Klander, tega ne mogel ugeniti? Vrhu vsega pa je tukaj šlo gotovo za imenitno stvar. Praznih umazanih papirjev tudi Tomaž ne bo ob cesti pobiral.

Vse to je brodilo Klandru po glavi in silil je še nekoliko v ónega, ali zaman. Če je Klander govoril o papirji, odgovarjal je Tomaž ob Uršinih trakovih; če je óni zinil o pisanji, povedal je Tomaž nekaj o debelih Topolščakovih kravah. Napósled je pijanost premagala Klandra, glava mu je omahnila na mizo in zaspal je mirno.

Tomaža pa je bila tista nenadna rešitev pisane uganke popolnoma iztreznila. Plačal je in krenil proti dómu; zunaj pa je že mrak legal na zemljo.

»To je nekaj posebnega — nekaj posebnega!« govoril je s seboj. »Da je »testament«, o tem ni dvojiti, pa kaj je notri, da ga Topolščak skriva? In pokazati ga ne smem nikomur! Da bi znal brati! Pa — počakajmo, videti hočemo, kaj bo Topolščak ukrenil. Oj, Miklavž — Miklavž!«

Mel si je roke ter urno stopal navzdol po klanci čez Učak. —

Isti večer je Brnót povedal svoji ženi, da snubi bratranec njijino rejenko. Tudi mati je bila vesela te nenadne sreče, kakor se je izrazila. Po večerji pa je povedal oče Metki, da se bo možila. Vprašal je ni, ji je li prav tako, ali ne; on je zmatral stvar z njegovo besedo za dognano. Niti zapazil ni, kako je deklica prebledela, in da se je s tresočo roko uprla ob klop pri pēči. Noge so se ji šibile in beseda ji ni hotela iz ust.

»Kaj si se ustrašila, kaj?« vprašala je mati; »spat pojdi, spat; pa vesela bodi, da se ti tako dobro ponuja!«

S poluglasnim »leško noč!« odšla je Metka in stara dva sta tudi legla spat.

Okoli polunoči pa je stala črna postava pod nizkim okencem v zadnjem konci hiše, nema in nepremakljiva, kakor steber, z okna pa se je čulo tiho ihtenje, bridek, zatrt jok.

»Ubil ga bom, ubil, če je tudi strijc moj — ta norec stari; kaj hoče s teboj?«

Tako se je rotil óni pod oknom.

»Oh, Gotard, kako je meni hudó!« zajeknila je deklica.

In tako sta ostala še dolgo, dolgo; — vedela si nista pomoči, niti tolažbe. In pri vsi bolesti — kako sladko, kako krasno je bilo to, ko sta si mogla podati roke in časih kak tih poljub!

»Z materjo bom govoril!« rekel je Gotard.

»Oh — vse je zamán!«

Ko je petelin zapel na skednji, nista bila še gotova, kaj jima je storiti.

(Dalje prihodnjič.)

Prilika.

Večérnica mila prisveti
Na nébu temótnem, visókem,
Nje vidimo ogenj blesteti
Na jézera dnù se globókem.

In skoraj v valóvja zrcali
Pri zvezdi se zvezda svetlika;
Katero naj človek pohvali,
Da trumi je čárovni díka?

Večérnica nam prisvetila
Kraljica v blestečo je družbo,
In zvezde so krog brez števila
Družice na sámo ji službo.

Naj tudi povódna globina
Vseh séster odséva lepóta,
Večérnica zvezda jedina
Srcé nam prešinja s krasóta.

In v srci se mojem takísto
Premnoga zrcáli krasóta,
A pravo veselje in čísto
Budí mi le tvoja lepóta! —

Fran Čuček.

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

III.

Treba je poseči za celih petindvajset let nazaj.

Splošne razmere v dolini, kjer se vršé ravno povedani dogodki, bile so tedaj slične sedaj omenjenim; samó drugi ljudje so gospodarili tam. Topolščakovo domačijo je oskrboval Miklavžev oče, stari, osorni Ožbold, in tudi po drugih kmetijah so orali, sejali in se potili predniki sedanjim ratarjem. Po véliki cesti pa so ravno tako v jednomer drdrali poštni vozovi in se pomikali težki parizarji s tržaškim blagom; promet se ne meni za nikogar; naj biva ob cesti ta ali ta, vsak mora ž njim ali za njim; on ne hodi za ljudmi.

Pa še nekaj se v teku vseh petindvajsetih let ni bilo znatno izpremenilo. Tomaža Omahneta kočá dolí pod klancem je bila skoro vedno jednaka. Streha je kazala svoja rébra, in trte, ki so še za silo držale gabrove preklje ob stréšnicah, molele so s svojimi konci prav tako v zrak, kakor danes; Bog, da je prerastel mah trohnelo slamo in da je na severni stráni natrst širila sočnato perje po goléh. Tudi gospodar Tomaž — tedaj morda štiridesetleten — ni kazal družega lica, nego danes, akopram je bil čvrst in krepak. Že takrat je bil vdovec.

In vendar njegova kočá ni bila povse taka, kakor sedaj, ko zamazana, tù in tam pobita ali pa s starim popirjem zalepljena okna tako čudno pričajo o svojem gospodarji. Tedaj so bila — zlasti v gorenjem konci, snažna in svetla, in spredaj so v čednih lončkih rastle košati žerávec (roženkravt) in temnordeči nageljni; v tesnem vrtci na južnem konci kočé je bilo vse polno pisanega cvetja, in to, kakor belo posuta stezica, ki je vodila z bližnje ceste do kočinih vrat, svedočilo je, da Omahnetov Tomaž ne prebiva sam pod to streho. Imel je pri sebi šestnajstletno hčerko Jerico — jedinega otroka, ki mu je bil ostal iz kratkega zakona.

Kaj bi jo opisovali?

Kadar ob praznikih in nedeljah stojé fantje v gostih gručah nekoliko korakov pred vélikimi cerkvenimi vrati in mimo njih hité s povešenimi očmi dekleta iz vse fare, pade marsikaka ostra, dovtipna beseda, ki se pa skoro nikdar ne tiče lepote tega ali ónega lica, izvzemši da isto samó ob sebi terjá zlobno oceno; saj je vendar osebna lepota

popolnoma relativna z ozirom na ukus opazovalčev. Dvoje zrcal ne kaže istega lica, in dvoje oces ne vidi jednako. Kadar je šla Jerica mimo, ni bilo čuti opazk, ki bi kaj posebnega nameravale. Vedeli so vsi, da je »kajžarjeva«, pa četudi Omahneti niso imeli v posebnih čisljih, vendar o hčeri ni zinil nihče zlobne besede. Deklè je bilo lepo.

„Kako gré!“ šepnil je zdaj jeden iz tolpe. „To je še otrok!“ zavrnil je osorno Piškurjev Janika, ki je bil že tedaj glavni vodja vseh fantov iz Grabna, katerega besedi in pesti se je klanjal sleharn.

Bilo je jeseni, ko so v Grabnu praznovali cerkveno žegnanje. Gori pri Topolščaku se je gnetlo vse polno pivcev pod košatima lipama, itak so bili zasedeni vsi spodnji prostori v hiši. Na bližnjem podu pa je plesala mladež po čudnih glasovih, katere sta dajala dva štajerska godca od svojih skromnih instrumentov. Jeden je tolkel z lesenimi kládvicami po strunah, napetih preko široke deske — igral je na pentek, kakor so to imenovali — drugi pa je piskal na kratko piščal, kateri ni bilo moči izvabiti več zvenkov, nego jih šteje jedna oktava. A zato je tem bolj brlizgal in mladi in stari svet je bil zadovoljen, če je bilo moči prav rezko udariti s petó ob gladki, zvočeči pod.

Letos je celó stari, resni Ožbold gledal svoje goste malo prijazneje, nego je bila sicer njegova navada, in vsak je vedel zakaj: pred malo dnevi se je bil sin Miklavž vrnil z gorenjega Štajerja, kamor ga je bil stari pred leti poslal služiti samó zato, da se priučí nemščini. Vrnil se je zdrav in krepak in štajersko nemščino je tudi znal, več pa stari Topolščak ni zahteval; in ker mu je bil sin tako pogodil, zato se tudi ni zmenil, da Miklavžu danes — izpolnil je komaj štiriindvajset let — ni bilo mnogo do tega, da bi pomagal v hiši in v kleti ter da se je mudil več na podu med plesalci; tam se je ponašal plešoč po štajersko, ali pa med fanti pod lipo, kjer je dàjal za vino.

„Dobrega sina imaš, Ožbold,“ klicali so kmetje staremu, če se je prikazal ob kateri mizi, „vesel si ga lahko!“

„Piti zna, piti in peté brusiti,“ godrnjal je stari, a videlo se je da mu je hvala po volji.

Miklavž je hotel ravno iz goste družbe pod lipo stopiti tja na plesišče, ko zadene ob Omahnetovega Tomaža.

„Hoj, Tomaž — glej ga no! Kod pa hodiš, da te še nisem ujel?“

„Povsod, Povsod! Pa, da me še poznaš?“

„I, kaj bi te ne! Pit pojdi semkaj! Kaj pa ta — kaj, si li ti, Jerica? Kako si —!“

Končal ni vsklika, nego čudeč in z veseljem ozirajoč se v deklico, obstal pred njo.

„Pa ti, ti! Spoznala sem te komaj,“ zavrnila je ona, vsa rdeča v lice. „Tri leta se nisva videla!“

„Dà, tri leta,“ ponavljal je óni, držeč in tresoč njeno rjavo desnico.

Natočil je polno kupo belega štajerca in nazdravil Tomažu in hčerki njegovi.

„Plesala boš pa vendar?“ vprašal je takoj.

„Saj ne znam!“

„O, le pojdi!“

„Ko pa ne znam, res ne znam!“

„Naučim te že jaz!“

Prijel jo je brez drugih ovinkov za obe roki, in vlekel — kajti na pol se je branila in ustavljala — proti pôdu.

„Haló — jedno štajersko!“ zavpil je in vrgel dve svetli dvajsetici godcu na pentek.

Deklica je v njegovih spretnih rokah plesala bolje, nego je sama mislila, in v gosti tolpi, ki ja je obstajala, žarilo se je marsikatero okó od zavisti in slabo prikrite jeze.

Ko sta se vrnila pod lipo, natakal ji je Miklavž novič in Omahneta Tomazu se je širilo lice, ko je óni tudi njemu v jednomer pomikal polni kozarec pod roko.

Miklavž se je vse popóludne bavil največ z Jerico. To tudi menj bistrim očem, kakor jih imajo naši ljudje v jednacijah stvareh, ni moglo prikrito ostati, in zlasti med fanti, ki so bili že dokaj vinjeni, čula se je marsikaka pikra beseda, ki je postajala vedno glasnejša.

„Čuj, Tomaž,“ dejal je zdajci Cehtanov Jurijca ter se razkoračil pred mizo, „zakaj pa otrók domá ne zapiraš?“

Omahneta so po stari navadi vsi tikali.

„Ka-áj?“ jecal je ta; bil je že vinjen.

„Otroke domá zapiraj, če jih imaš več! Če imaš pa samó to-le rjavo púnico, pa še sam domá ostajaj, in jo straži — pravim ti!“

Tomaž se je zleknil počasi čez ogel mize, prejel s koščenimi pestmi ónega ob ramah za hodno srajco, da se je debela tkanina udajala pod prsti. Pijanost ga je minila.

„Ka-áj — ti kurji méh gorjanski — ti boš zabavljaj? — Čakaj, jaz te bom stražil!“

Stresel je Jurijco, da so mu zobje sklepetali.

Oni je izkušal Tomaža ujeti za vrat ali lase, pa zaman. Ta mož je imel daljše roke. Napósled privzdigne nogo, da bi ga pehnil od sebe. V tem trenutku prihitita Jerica in za njo Miklavž s pôda v gručo, ki se je bila na mah zagozdila okoli ónih dveh. Deklica je klicala na

pomoč, ter se oklenila očeta, Jurijco pa je Miklavž prijel okoli pasa. Kričalo je vse križem.

V tem poseže zdajci orjaška pest Piškurjevega Janike med bojevnike in na mah so bili narazen. »Mirujte!« vpil je s silnim glasom; „tukaj se ne bo nihče pretepal, dokler sem jaz tù! Nihče se ne bo — pravim!“

Fantje so se umeknili, le Tomaž je kričal: »Kaj zabavlja ta méh gorjanski!«

»Mólči!« ukazal je Janika.

»Ti si začel, Jurijca!« obrnil se je k temu, katerega je držal krepko za debelo sviljeno ruto pod ovratnikom. »Čakaj, ti pritlikavec, mi te že naučimo prepirati in tepsti se ob belem dnevi!«

Zasukal ga je z levico kakor svedrec, z desnico pa segel mu zadaj na hrbtišči pod rob irhastih hlač, in ga dvignil kvišku. Nad njim, toliko, da jo je mogel doseči, štrlela je iz lipovega debela močna, napašev odsekana veja, in nánjo je nateknil Jurijce hlače in ž njimi seveda ubogega lastnika, da je visel sedem čevljev nad zemljo, otepajoč in mahajoč z vsemi štirimi po zraku.

Prizor je bil tako smešen, da je glasen grohot zavladal ter je bil pozabljen takoj ves prepir.

Jurijca je jel klicati na pomoč, pa sodnik Janika je bil neusmiljen. Toda mehka lipova veja ni mogla dolgo nositi teže; čez malo trenutkov se je ulomila z glasnim treskom in fant je telebil na obraz. Hudega se mu ni pripetilo; pobral se je naglo, kakor je bilo moči ter še kaj hujšega sluteč, popihal jo po cesti.

Omahnè je bil potolažen, in vina je imel tudi že dovolj. Odšel je v mraku s hčerko domóv.

Opomnje in opazke, ki so se čule istega popóldne o Miklavži in Jerici, bile so sicer kmalu pozabljene. A ne dolgo. Prišla je zima in tedaj so pripovedovali ljudje, da kaže debel sneg shojeno gaz do ónega okna v Omahnetovi koči, kjer so se zibali po leti rudeči nageljni njegove hčeré, in da stopinje v snegu pričajo, da jih ni utisnil navaden, na kveder šivan čevljev, nego tak, prav tak, kakor ga obuva in nosi Topolščakov Miklavž.

Slabega ali hudega pa ljudje vendar niso vedeli niti čuli.

Pomladi je umrl stari Ožbold in Miklavž je bil njegov dedič.

»No, sedaj bo pa Omahnetova pela!« govorili so po vsem Grabnu. Tudi Tomaž je čul časih to govorico in si zadovoljno mël roki. Proti hčeri ni zinil nikdar besedice.

Po Veliki noči pa je hipno silna novica pretresla vso dolino. Topolščak se je ženil.

To bi sicer ne bilo nič posebnega; ali ženil se ni! tam, kjer so ljudje pričakovali, in o čemer so že tako dolgo govorili. Šel si je iskat neveste doli na ravno polje, v prijazni Mengiš, k bohatemu Vah-tarju, in vse se je tako hitro godilo in vršilo, da nihče ni slutil o tem prej, nego da so Topolščaka prvič oklicali pri zgodnji maši v Št. Ožbaltu.

Jerice ni bilo v cerkvi, a doli blizu velikih vrat je stal Omahnè. Čutil je, da se zdajci pri oklici pol cerkve obrača proti njemu, pogledal ni niti na desno, ni na levo; prédse je zrl in dvakrat ali trikrat pokrival z glavo. Sam ni vedel, kaj hoče s tem, toda zdelo se mu je, da mora pritrditi, češ: — prav tako, saj sem že znal! A debele jagode ob rožnem venci, ki ga je imel ovitega okoli leve roke, sklenene z desnico pod klobukom, povezenim nánjo, rožljale so od krčevitega stiskanja obeh pestij.

Domóv prišedšemu prinese hčer zajutrek, ali on je odrinil skledo od sebe.

»Kaj Vam je oče?« vprašala je deklica ter postala plaha sredi izbe.

»Pospravi! Jaz ne bom jel.«

Storila je, kakor je velel.

Ko se je vrnila, slonel je Tomaž ob mizi in podpiral glavo z obema rokama.

»Ti, deklína,« dejal je osorno in se pospel kvišku, »kaj pa imaš ti z Miklavžem? Vprašal te nisem do sedaj, pa danes te vprašam — imaš li kaj na vésti?«

Deklica je prebledela in se zardela; a koncem je dejala skoro s smehom: »Ničesar nimam!«

»Lažeš!«

»No — rada se imava!«

»In nič družega? Deklína — govôri! Nič družega?«

Deklica je uprla svoj jasen, poln pogled v očeta.

»Kaj hočete družega? Nič družega ni! Pa kaj tako izprašujete?«

Tomaž je zvedel, kar je hotel zvedeti. A sedaj mu je nekaj stisnilo srce. Ko bi bil hčerin odgovor drugačen, ko bi bil tak, kakršnega se je on prej bal, potem bi bil ohladil svoj srd s povestjo o tem, kar je čul v cerkvi; toda sedaj, ko je bil v svesti hčerine nedolžnosti, sedaj mu ni moglo iz ust to, kar je pač morala zvedeti.

»Kaj se je zgodilo?« vprašala je novič in sedaj s tresočim glasom.

Omahnè je odprl vrata in na pol obrnen nazaj v sobo dejal s hripavim glasom: »Miklavža so danes oklicali. Tam v Mengiši se ženi!«

Nato je zaprl duri za seboj in odšel gori čez hrib; — kam, ni znal — jedino to je želel, da bi nikogar ne srečal.

Štirinajst dnij s hčerjo nista izpregovorila besede. On se ni upal ozreti v nje blede obraz, ona se je ogibala njegovega lica.

Bližal se je dan Miklavževe poroke. Mehka majnikova noč je légala na zemljo, ko se je vračal Omahnè iz Blagóvice, kjer je delal dninar ob cesti. Domá ga je čakala borna večerja, in tudi to sta požila z Jerico molčé, kakor je bilo zadnje tedne navada. Tomaž je hotel takoj potem leči spat, a tù se vrne deklica še jeden pot v izbo.

»Oče,« dejala je poluglasno, »prosim Vas, pustite me stráni!«

»I, kam boš šla, za božjo voljo!« zavrnil je on, skoro prestrašeno.

»Stráni — služiti! Kaj hočem družega?«

»Služiti? Kam pač?«

»V Ljubljano — ali pa še dalje; saj gredó tudi druge. Domá ne morem biti, ne morem več — saj veste!«

Zajokala je na glas.

»Za pot še denarja nimaš! In jaz — —«

»Vi ga nimate. Pa jaz imam še tisti tolar od ranjke tete.«

Omahnè je malo premišljeval. Zánj je bilo pač vse jedno, če je hčer pri njem ali ne. On je ves dan zunaj na dnini, in tisti krompir zjutraj in zvečer si skuha sam. Vrhu tega — kdo vé, koliko si Jerica lahko prihrani v službi; domá itak ne more na veke ostati.

»Pojdi, če hočeš,« dejal je mirno; »pa kdaj? Jutri vendar še ne?«

»Čim prej, tem rajši!«

Dva dni pozneje je Jerica zapustila očetovo kočó. Odhajajoči je Tomaž še stisnil dvajsetico v roke, prisluženo zadnji teden.

»Z Bogom, oče!«

»Z Bogom! Pa pridna bodi!«

Tako sta se ločila. Poljubov ti ljudje v takih slučajih ne poznajo.

Odslej je ostal Omahnè — sam. Zvedel je sicer, da je Jerica služila nekoliko časa v Ljubljani, da je šla potem s svojimi gospodarji v Primorje; ali pozneje ni bilo več sledú o nji — nikdar več.

Tomaž se je lahko privadil samskemu življenju. Saj je ostalo vse pri starem, samó nageljni po oknih so se posušili, cvetje v malem vr-tiči so zadušile koprive in osat in steza od kočé do ceste je bila ob deževji podobna jarku, katerega izpira hudournik.

Jedenkrat — že več let po Jeričinem odhodu — ogovoril ga je Topolščak, naj pride k njemu na delo. Tomaž je nekaj zagodrnjal in iz njegovih malih svetlih očij je švignil čuden plamen, tako da Miklavž ni

v drugič vprašal. Pa Omahnè je le prišel in ostal delavec in tamo smo ga našli, ko smo pričeli povest.

IV.

Miklavžu se je z novo ženitvijo silno mudilo. Domačim nasproti o svoji nameri ni zinil besedice, niti sestri ne, ampak skrbel je, da se je vršil že prvo nedeljo po njegovi snubitvi cerkveni oklic. Ljudje po cerkvi so kar usta odpirali, ko je oznanjal župnik, da se bo Topolščak poročil z Brnótovo rejenko, in sami svojemu sluhu niso verjeli.

Tudi Tomaž je stal na svojem starem prostoru blizu vélikih vrat. Zazdelo se mu je skoro kakor pred petindvajsetimi leti, ko je čul z lece Topolščakovo ime, da se obračajo ženske zvedávo proti njemu, a danes vendar ni bilo tako, nego sam bi se bil najrajši obrnil k bližnjemu sosedu ter povprašal, kaj in kako, ko bi mu neka čudna, nenadna slutnja ne bila šinila v glavo. Zakaj se ženi Topolščak? In tako naglo — na vrat na nos — kaj, ko bi to bilo v zvezi z ónim —? Pa kako bi to bilo mogoče?

Gotovo je le, da Omahnè pri tej maši svojega rožnega venca ni zmolil. Po glavi mu je brodil jedino le Topolščak in njegova ženitev in skrivnost, ki ga je mučila vse zadnje dni.

Ko je bila služba božja končana, bil je med prvimi, ki so silili iz cerkve. Trpelo ga ni tukaj, kakor tedaj pred petindvajsetimi leti ne.

Pred cerkvijo ga potiplje nekdo po rami.

Klander je stal za njim.

(Dalje prihodnjič.)

Plemstvo in národní razvoj.

Spisal Jos. Apih.

I.

Ako primerjamo zapadno-evropske države med sabo kar se tiče stopinje, katero so dosegle v industriji, moramo odkazati Nemčiji šele četrto mesto; stoprav za Nemčijo nastopa Avstro-Ogerska. Národno-gospodarske razmere so jako različne pri nas in v Nemčiji, a glavna proga národno-gospodarskega značaja je ista pri obeh: za obe je jednake važnosti kmetoválstvo v najširšem pomenu. To je statistična istina; ali ravno taka istina je, da je tù in tam industrija neobhodno potrebna, in da bi sósebno na Nemškem

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

IV.

(Dalje.)

Ali te je Topolščak za starejšino izvolil, kaj li, da si tako onegáv, tako moški, in še besede ne zineš o pravem času? Nisi li mogel ust odpreti zadnjič, ko sva pila v Št. Gotardu?»

Tako je kregal Klander tovariša, ko sta krenila po cesti proti Tomaževemu dômu. Večje in manjše gruče ljudij so hitele mimo njiju in v vseh je tekel razgovor le o najnovejši novici, ki je bila oglašena raz leco.

»Sem li znal?» zavrnil je Omahnè.

»Béži, béži! Ti bi ne znal? Ti in pa Topolščak, — saj sta si vendar kakor —« Klander je rabil tù primeró, katere iz ozirov najnavadnejše dostojnosti ne smemo ponoviti, a po trenutnem odmoru in ko Tomaž ni črhnil besedice, pristavil je malo zlobno: »No, pa saj — da bi bil ti res njegov tast, kakor si jedenkrat hotel.«

Tomaž danes ni bil dobre volje; postál je s srditim pogledom.

»Mólči, prisma! Ali pa sam hódi, spredaj ali zadaj!«

»No, vidiš, brate,« menil je Klander s smehom, »kàj nisem dejal, da si prokleta moški? Sedaj te je pač sram z menoj hoditi! No, le čakaj — če bo zdajle kupčija boljša, tam na Štajerskem, potem ti pa vrnem tiste groše, ki sva jih zadnjič zapila, da ne porečeš, da sem ti kàj dolžan!«

Korakala sta nekoliko časa molcé drug poleg drugoga, le Klandrovo bistro okó je časih skrivaj zablislilo po Tomaži; videti je bilo, da mož nekaj namerava, pa ne vé, kako bi pričel.

»Na Štajersko pojdeš?» vprašal je prvi zopet Omahnè.

»Tako, še danes!«

Prispela sta počasi do Tomaževe kočè.

»Pa dobro opravil« godrnjal je le-ta in hotel kreniti s ceste v mali breg proti svoji podrtini. A Klander je imel dovolj mešétarske nravi, da se ni dal lahko odpraviti. Vrhu posebnih namenov, ki jih je danes gojil, bil je tudi zopet silno lačen; v takem slučaju pa ni poznal óne skrajne sramežljivosti, ali, recimo, ónega tihega, skritega ponosa, kateri znači navadnega, najubožnejšega kmeta, ki ne bo zlepo prosil jesti, dokler imenuje le péd zemlje svojo last; prósi stoprav popotni berač! Izjeme so silno redke.

Klander pa je bil mešetar in — potepuh. Ozrl se je sicer naglo po cesti gori in doli, da li ni nikogar blizu, ki bi ga utegnil slišati, in potem je stopil za Omahnétom.

»Ali imaš kaj gorkega?« vprašal je nekoliko korakov pred kočo.

»Kdo mi bo skuhal, če si ne sam?«

»Pa skuhaj!«

Tomaž je molčé segel pod tnaló pri vežnih durih, izvlekel velik železen čavelj, uteknil ga v široko luknjo v vratih in privzdignil zapah, s katerim so bila zaprta od znotraj.

»Tatov se ne bojiš,« omenil je Klander.

»Kaj mi bodo ukrali?«

»I, križavce, ki jih služiš pri Topolščaku.«

Sédel je na klop, ki je oklepala veliko, razpokano peč, Tomaž pa je odprl malo omaro v veži ter prinesel skledo, napolnjeno s kuhanim sočivjem, in dve leseni žlici. Prvo je dél sredi mize, postavljene v kot nasproti péči, žlici pa je položil pôleg na desno in levo. Nato je prinesel še cel hleb črnega kruha, kakor ga je dobival vsako soboto pri Topolščaku, sédel za mizo in odmolil glasno očenaš. Med molitvijo je porinil tudi Klander, zapazivši dve žlici na mizi, svoje veliko teló v ozki prostor med mizo in klop ob steni.

V skledi so bile kuhane mlade nati, a mrzle, z jesihom okisane in na debelo s poprom posute.

Jed je šla Klandru v slast; zadnji je odložil žlico in se tudi proti staremu zakonu kmetske etikete, pustiti namreč vedno nekoliko na dnu sklede, ni pregrešil. A hudomušnost ga navzlic Tomaževi gostoljubnosti ni pustila.

»Pri tebi je menda vsak svetek — petek, prijatelj! V delavnikih se ti pri Miklavži dobro godí, ko delaš gori, v nedeljo pa domá lenušiš, črn kruh ješ in vodo piješ.«

»No, védi, ti capa neumna, večkrat imam vina v kozarci ali pa kaj žganega, nego ti!«

»Ne bodi, ne bodi — Tomaž! Ne jezi se! Saj kadar imaš kaj več vina v kozarci, tedaj pa domóv gredé cunje in popirje pobiraš ob cesti, he, he — kam pa si dejal tisto pisanje, ki te je še na stare dni učilo brati?«

»Ne vém, kam sem je vrgel,« odgovoril je óni navidezno malomarno, a na tihem si je mislil: »Kaj, ko bi mu vendar pokazal zavitek? Sevé, tistega ne pokažem, kar je notri, predno sam ne vém, kaj je! Pa samó zavitek — morda vendar ni to — kar mislim.«

Klander je videl, da Tomaž nekaj ugiblje, in kakor prekanjen diplomat ga ni hotel oplahiti z novim vprašanjem.

Izvelkel je malo pipo iz žepa in le dejal: »Škoda!«

»Zakaj?«

»I, časih tiči kaj v tacih pisanjih — kar je mnogo vredno, mnogo; pa je vržemo stráni.«

»Če ga nisem pomašil kam med smeti?« zamrmra Tomaž poluglasno in licemersko namišljen.

Klander zajame vodo iz škafa in pivši vtakne vso glavo v velik korec.

Oni pa v tem stopi iz sobe in zaprè duri za seboj.

»Aha!« sikne Klander za njim in se splazi k vratom poslušat, kje išče Tomaž popir. Slišal je, da óni vrata v hram zapira za seboj, na kar le-ta naglo svoja na pol odprè. Lehko je čul, kako je zaškripal pokrov Tomaževe skrinje, katerega je bil ta glasno in z ropotom privzdignil.

»Da le vem, kam dévaš svojo skrivnost,« šepnil je Klander, in z zadovoljnim licem zaprl zopet vrata ter sédel na staro mesto.

Omahnè pa ni bil tako neumen, kakor si je domišljjal mešetar.

Prišedši v hram je res z glasnim hrušem odprl skrinjo, zajedno pa se nasmehnil zvito in pest pomolil nazaj proti vratom.

»Saj vem, da poslušáš; le vleci na uho!« mrmral je in iz globocega žepa, ušitega v telovnik prav pod pazduho, potegnil v zamazan robec zavita pisma. Svojo skrivnost je nosil vedno seboj. Odvzel je samó širok popir, očividno prejšnji zavitek, drugo pa spravil zopet v žep; potem je glasno zaprl pokrov skrinji in se vrnil h Klandru. Spotoma je list še dvakrat trdo stisnil v pèsti in tako zgubano in na pol raztrgano képo podal tovarišu.

»To-le je menda!«

»He, he — veliko ni videti,« menil je óni in pazno razgrinjal in gladil list ter obračal ga na vse strani.

»Aha, tù je nekaj pisanega!«

Rekši je tiho čital besedo »testament,« ki je bila z velikimi, raztegnenimi in ne posebno razločnimi črkami pisana na sredi zavitka. Tudi njemu se je zablislilo v glavi, pa izdati se ni hotel, zlasti ker ga je Tomaž gledal tako pazno in neprenehoma.

»In notri ni bilo ničesar?«

»Nič, prav nič!«

»Ej, torej je kak čevljar ali krojač, popotni, seveda, vrgel to stráni. Prijatelj, kar je tù pisano, pomenja »attestato«, »testimonianza,« to je laški in se pravi po naše »izpričevalo«. Če te kdo nabije, ali vsaj

udari, da se ti pokaže črna lisa ob koži, ali pa malo krvi, potem greš k padarju po »testat«; glej, takšni »testati«, ali če ne takšni, pa drugi — morda kakšen potni list — kaj jednacega je bilo tû notri. Ali ni bilo?»

»Ne, pravim, nič, prav nič ni bilo,« dé óni, pa tako nemirno, negotovo, da bi bil tudi drug, nego Klander, spoznal, da Tomaž laže.

Nemiren, iznenaden pa je bil, ker so se mu pri Klandrovih besedah, katerim povse vendar ni hotel, ni mogel prav verjeti, jele podirati razne nakane, ki jih je gojil vse zadnje dni.

»To ni za nič!« rekel je mešetar hladnokrvno, stisnil popir v képo in ga vtaknil v žep. »Kos klobáse bom zavil vánj, če jo dobim pri Topolščáku.«

»Ne, dàj sem! Jaz tudi lahko kaj vánj zavijem,« vskriknil je jezno Omahnè.

«Če pa ne dam?»

»Dàj sem, pravim!«

»Ne dam!«

Kresal je v tem gobo ter jo tlačil v pipo.

Tomaž pa je v svoji jezi zagrabil težak stolec in ga zavihtel nad Klandrom.

»Še jedenkrat ti pravim, dàj sem!« kričal je na ves glas. Klander je bil sicer močnejši od Omahnéta, toda sedèl je na klópi pri pèči in nobenega orodja niti orožja ni bilo blizu.

Z zlobnim nasmehom je segel v žep, izvlekel képo in jo vrgel v kot za mizo.

»Si li zblaznel, ali kaj? Menda si ukràl tisti popir in kar je bilo v njem, ali si pa koga oropal? No — čakaj — mrcina! —«

Rekši je zaloputnil duri, odšel in grozil še s ceste s pestjó; tako je plačal Tomažu gostoljubnost in zajutrek.

V.

»Pražnjega prta ne zabi, Urša, in srebrne žlice, óne téžke, polóži na mizo; vina pa natóči v tisto laško majóliko!«

Tako je ukazoval Topolščák sestri, ki je pripravljala v jedni górenjih sòb obširne domače hiše mizo k slovesnemu obédu.

Ker se je bil Miklavžev oklic z Brnótovo Metko tako hitro zvršil, le-ta in njeni redniki niti utegnili niso priti jedenkrat na ógledi, kakor veva to potrebni in spoštovani običaj; a sredi prvega tedna po oklici se je namenil Brnót z ženo in rejenko v Ljubljano kupovat, kolikor niso domá imeli potrebnega za balo in svatovanje. Napovédali pa so se ženinu, da se pri vrnitvi oglasijo pri njem, in temu pohodu so veljale gori omenjene priprave v Topolščákovi hiši.

Tujih ljudij danes ni bilo mnogo in zato je Urša tem lože pripravljala obed; za silo pa sta bila Tomaž in dekla tù. Prvi je nosil sicer čuden obraz, kakor bi mu ne bilo vse to po volji. A kdo se je zmenil zánj?

Proti póludne so se pripeljali napovédani gostje. Stari Brnót je vodil sam težkega, nizkega konja, kakor jih od nekđaj priréjajo in rabijo v teh krajih; za njim na vzvišenem, rdeče prekritem sedeži pa sta sedeli žena in rejenka.

Prihod in vsprejem je bil hladen. Brnót je pomagal konja izpreči, Miklavž je oblastno kričal za hlapcem, ženski pa sta stali molčé ob strani. Šele Urša, ki je, opravljena z novim predpasnikom, obrobljenim z belimi, malimi čipkami, prihitela iz hiše, provzročila je gorkejši razgovor.

»Dolgo ste se mudili, dolgo,« klicala je že v veži, »jaz sem skoro mislila, da tudi danes ostanete še v mestu. No, to je lepó, mati Brnótova, da prihajate jedenkrat k nam; pa ti Metka, saj te komaj poznam, tako dolgo te nisem videla. Kje imate pa Gotarda, zakaj ni prišel? Prišel bi Vam lahko naproti!«

Tako je tekel curek besedij iz Uršinih ust, ko je pozdravljala goste. Brnótovka se je prijazno smehljala in odgovarjala v naglici, Metka je le molčé stisnila roko teti Urši; lahka rdečica ji je pa vendar silila v lice. —

»To bom še letos stráni vrgel,« govoril je glasno Miklavž, kažoč na leseno kolibo poleg hleva, kjer so hranili drva; »napoti nam je tukaj, in novo drvarnico napravim zadaj za hišo, na kamenitih stebrih in z opeko krito.«

Brnót je pazno ogledaval prostor.

»Dà, dà, potem bo lepše tukaj!« pritrđil je Miklavžu.

»In ta-le svinjak tudi prestavim! Sedaj imajo že zidane, in pravijo, da so boljši. Zidanega bom dèl tjà na konec hleva.«

»Oj, nikari, nikari, Miklavž,« ogłasi se Brnótovka, »leseni so boljši; le starega se drži! V zidanih ti bodo uróčni, in če ne boš imel brinjevega porezanca pod njimi, ne pomóre ti ni oglje, ni ogljena voda.«

»Jaz sem tudi čul, da se v zidanih ne redé!« dejal je Brnót.

»Ne vém — pa kaj tudi; poskusiti se mora,« menil je Miklavž in z levico, katero je tiščal v žepu, rožljaj po srebrnjakih, da se je čulo.

Prišli so do hlevnih vrat, katera je Topolščak odprl naglo na iztežaj ter potem razkazoval svojo živino, govédino in teleta in v spodnjem konci konje in dvoje žrebet, ki sta stali v posebnih, z deskami obitih hlevcih. Tudi na drugo stran širokega dvorišča je védel družbo, v

lepo urejeni vrtič, pod košato, že z zorečim sadjem napolnjeno drevje; spodaj pod bregom pa je stala lepa, zidana sušilnica. Vse je bilo videti v dobrem redu in Brnót je le prikimoval z glavó, Brnótovka pa tudi ni več oporekalo tej ali óni nameri, katero je izustil gostobesedni Topolščak.

Jedina Metka je molčala. A kdo se je brigal za njó!

»Ali gremo malo po polji?« vprašal je ženin.

»Vročé je,« menila je Brnótovka.

»Kaj boste hodili?« pristavila je Urša, »saj je pozneje še čas, sedaj si malo odpočijte!«

Vsa družba se vrne proti hiši.

Sedaj stoprav je Miklavž prvič ogovoril svojo nevesto.

»Ti bo li povšeči?«

Na prvi hip ni odgovorila.

»Veliko je!« dejala je potem poluglasno in ne da bi se ozrla v ženina.

»Pa se zmaguje!« pristavil je Miklavž.

Odidejo takoj v górenjo sobo, kjer je bila miza že popolnoma pripravljena za obed. Miklavž je, ne po kmetski navadi — saj se je imel sam za pol gospoda — uredil hitro sedeže, ukazoval Urši in dekli, ki sta nosili jedí, in Tomažu, ki je prinašal vino. Vse se je moralo naglo vršiti, ne da bi čakali po pol ure med posameznimi vrstami jedí. Brnótu ni bilo prav povšeči, pač pa ženi njegoví, kateri se je zdelo to nekako gosposko.. A nihče ni storil opazke.

Konečno se je družba prav oveselila. Možá sta se pri vinu razgovarjala o létini, kupčiji, prometu, živini in celo o železnici, o kateri pa nobeden ni imel prijaznih mislij; Brnótovka in Urša, ki je bila tudi prisedla k mizi, pa sta razpravljali domače dogodke; tudi o tujem gospodu, ki je tù umrl, bilo je mnogo razgovora.

Metka je izginila iz sobe, ne da bi bil kdo zapazil. Šla je iz hiše mimo radovédne dékle, katera ni vedela, bi li prihodnji gospodinji rekla »ti« ali »Vi«, in krenila proti vrtu, kjer se je ob njegoví severni stráni raztezal visok, gosto zasajen gabrov plot. Tam, skoro sredi brega širil se je v prostorno senčnato lópo, kjer je popotna gospóda, čakaje, da se okrepčajo konji, rada posédala ali obedovala. Danes ni bilo nikogar.

Metka je sedla na klop, v tem ji je omahnila glava na mizo, in deklè je zajokalo tiho in bridko. Revše je bilo neznosno nesrečno, pa mehka nrav in vsa njena vzgoja ji nista mogli dati poguma, upreti se trdovratno tej možitvi. Klanjala se je očetovemu povelju, kakor neizogibni usodi, in tudi ljubi njen, šepavi Gotard, ni imel do sedaj po-

guma, odkriti roditeljem njijine razmere. Opravljala sta domá svoj posel, kakor sicer, ali govorila sta malo med seboj, sámó po nóči pri oknu, z drugimi pa kolikor je bilo najnujnejše. Mati Brnótovka je dejala, da je to navada vseh nevest, da je bila tudi ona taka. Gotarda pa je stari sámó jedenkrat malo osorno pogledal, ko na vprašanje, je li živina opravljena, ni bilo naglega odgovora. O ženitvi se je govorilo, kakor o drugem važnem podjetji; o tem pa, kaj pravi nevesta, je li zadovoljna ali ne, ni bilo besede. Tako je potekal dan za dnevom. Ko so se namenili v Ljubljano, ukazal je Brnót Gotardu, naj se pelje ž njimi; ta je molčal, in ko so zjučaj zgodaj sedali na voz, ni bilo Gotarda nikjer; stari je klical nekoliko časa po hlevu in skednji, a napósled je nejevoljno sédel na voz in pognal konja.

»Naj pa domá ostane!« godrnjal je glasno. Potem Gotarda nihče več ni omenjal.

Deklica je dolgo slonela ob mizi; bolesti, ki jo je težila, trebalo je duška, in jok, ta bridki jok bil je pravi dušek. Čuda ni, da je zahrščal težak korak po peščeni stezi šele, ko je nekdo postal pred njo; privzdignila je glavo. Tomaž je bil ter začujeno gledal mlado objokano nevesto. Dekla ga je bila poslala na vrt po pêlin — stari Brnót je koncém obeda jako číslal vršiček pelina v vinu — in mimo lôpe gredé je zapazil Metko.

Nekako čudno ga je izpreletelo, ko je pogledal starec v to objokano lice.

»Nisem li videl že tega obraza?«

To vprašanje se mu je vsililo. Metko je poznal že dolgo, ali to lice, katero je sedaj videl pred seboj, to ni bilo Metkino, ne — to je bilo drugo — a kdaj je je že videl — kdaj —? Potegnili je s svojo žuljavo roko preko očij, ali ni védel, kaj bi dejal.

»Gori te čakajo,« zínil je potem naglo, vedóč, da se laže, in odšel proti hiši.

Metka ni mogla hitro za njim; vstala pa je počasi.

Doli po cesti pod vrtom je v tem pridrdral dvouprežen koleselj in se ustavil na Topolščákovem dvorišči. Izstopita dva gospoda. Metka sedaj celó ni hotela gori v hišo.

Miklavž pa je takoj čul zopet ropot vozá oknom in hitel gledat.

»Aj, naš sodnik« — vskliknil je proti Bernótu, »kaj pa ta hoče?« Hitel je po stópnica h gospodoma naproti.

Tudi Urša je šla za njim, Brnótova pa sta radovédno stopila k oknu. V tem je Topolščák pripeljal oba gospóda, sodnika in njegovega pisárja v sobo ter jima uslužno ponujal sedežev in vina.

»Le počasi, le počasi, gospod Topolščak«, sopihal je sodnik, debel, sivobradat mož, oblastnega obraza, iz katerega je molel velik in malo rdečkast nos. »Najprej to, kar je treba, uradne reči, potem šele se okrepčamo. Kaj pa imate? Imate li kaj rakov? Izvrstne rake ste imeli časih.«

»Imamo, imamo,« hitel je Miklavž.

»Torej — rake, pa le veliko solí v krop! In jesih, je li hud?«

»O, dà, dà, pravi vinski jesih!«

»Rakom ni nikdar dovolj solí in nikdar prehud jesih — to Vam pravim, gospod Topolščak! Pa najprej uradne reči!« Miklavž je hotel povprašati, kaj ima gospod sodnik uradnega pri njem, a óni v tem ugleda Brnóta ter ga pozdravi. Služboval je že več let v tem kraju, in poznal skoro vse ljudi.

»Kaj pa praznujete danes?« povprašal je veselo.

»Na ógledih smo, na ógledih!« In potem so razložili drugi svojo namero.

»Saj pridemo še doli k Vam, gospod sodnik! Vi morate še dovoliti, saj ste Vi najvišji váruh; — deklè je rejenka, tržaška rejenka!« — dejal je Brnót.

»Tako, tako! No, le pridite, pa krstnega lista ne pozabite, bomo naredili, bomo! Rakom pa malo česna, gospod Topolščak; ne pozabite — prav svež mora biti, sicer me bo zgaga pekla! Sedaj pa uradno!«

»I kaj pa je vendar?« hitel je Miklavž, ki ni mogel prej vriniti vprašanja,

»Pri Vas je umrl nekov Tržačan — ne li, gospod Topolščak? Zapečatilo se je, kar je pripeljal s seboj; zvedeli smo tudi, kdo je bil in od kodi; brat njegov živí v Ljubljani, in ta se je oglasil za dediča, in sedaj moramo pregledati to, kar smo pri Vas zapečatili — saj je zapečaćeno, naš kancelist je pečatil, ali ne? — No — in ceniti moramo, kar je imel, in pogledati, ni li pustil kaj pisanega, kaj testa-menta! Ali je kaj pustil?«

»Jaz ne vem«, dejal je Miklavž, a vse se je treslo v njem; toda znal se je zatajevati.

»Pokažite torej tiste reči! Vi ste samí priseženi zvedenec, in — no, to je dobro, Brnót tudi; treba ni družega — hitro opravimo; posebnega itak ne bo. Pa čujte, gospod Topolščak, rakom nikar kúmina ne pridevati, jaz ga ne maram. Samó česna — pa malo, in — še jedenkrat: svež, mlad, mora biti!«

Zapóvedí o rakih je čula samó Urša, ki je pazno poslušala med vrati. Sodnik s pisárjem, Brnót in Miklavž so šli v drugo stran po ozkem hodniku, kjer je gospodar odprl sobo, v kateri je ležal in umrl óni tujec. Njegova ostalina je bila v velikem zaboji sredi sobe spravljena, zaboj pa s sodnim pečatom zapečaten.

Pisár odprè zaboj in potem so počasi iz kovčegov vlekli obleko in drugo drobnjav. Tudi denarja so našli — bankovce, zláte in srebrnjake. Sodnik je vse vestno zabeleževal.

Bili so že skoro gotovi, ko je jel sodnik zmajevati z glavo.

»Čudno, čudno; — pa iščite vendar po žepih, da li ni kaj notri. Tisti brat ranjcega iz Ljubljane je govoril o testamentu, todà ni ga nikjer; morda tičí v kaki suknji.«

A vse iskanje je bilo zaman.

Miklavž je stal ob stráni in ugibal. Nihče družih se ni zmenil zánj. »Če ni, pa ni — meni nič mari! Sedaj sklenemo zapisnik. Védel sem, da bomo kmalu gotovi! Pa bogat je bil ta mož, bogat!«

»Bogat?« vpraša Brnót. »Odkodi pa je bil.«

»Iz Primorja. Velika posestva ima; no, brat se bo veselil! Mi pa tudi, sedaj ko smo gotovi — da bodo le rakci dobri! Miklavž, gospod Miklavž, Vi ste odgovorni!«

Ta se je počasi približal. Bil je še vedno negotov, kaj mu je storiti. Ako sedaj pokaže testament — kako lahko mu izmuzne Metka; — po poroki bi ne bilo več nevarnosti. Toda — ko bi bilo potem zamujeno?

Pravna stran mu ni bila toliko znana. Moral je povprašati.

»Kaj pa, če se testament pozneje najde?«

Rekel je to navidezno malomarno v tem, ko je zapiral zaboj.

»Oh, potem so pa sitnosti, silne sitnosti — pravda je gotova, oh, bolje vse pustiti — Vam pravim,« besedoval je debeli sodnik. »Oh, to niso prijetne rečí.«

»Ste li sklenili zapisnik?«

Pri zadnjih besedah se je obrnil k pisárju.

Miklavž pa je bil tudi s svojim sklepom gotov.

»Brnótovo besedo imam,« dejal je sam pri sebi, »on je ne bo snedel! Torej —«

»Potrpíte, gospod sodnik,« rekel je glasno, »še jedno suknjo imam tam v svoji sobi; »ta Tržačan jo je slekel, ko je légel v postelj. Pogledal je nisem, morda je v nji kaj pisanega!«

»Dobro, prinesite jo; pa saj tudi tam ne bo ničesar; škoda, da čakamo! Toda prinesite, prinesite!«

Sodnik je bil malo nejevoljen.

Topolščak pa je stopil urno ven, čez hodnik v podstrešje. Odmevnil je v kotu, kamor je bil ónokrat skrtil tujčev testament, prazni zaboj, privzdignil ploščo opeke in izvlekel zaprašeno suknjo. Hitel je ž njo doli ter spotoma otrkaval prah raz njo, toda v žep ni segel.

V sobo prišedši jo je dal sodniku. Ta jo je skrbno preobrnil, potem pa potipal žepe od zunaj, in ker ni nikjer čutil ničesar, segel v vsacega posamič.

»Nič! Tudi tù ni ničesar!« deje potem in vrže suknjo na bližnji stol.

»Ničesar?« zakričí Miklavž, da se zdajci vsi ožró vánj.

Zgrabil je suknjo in krčevito stiskal žepe in podlogo.

»Nič! Nič!« ponovil je nehoté in še jedenkrat preobrnil suknjo. Drugi so strmeli vánj.

»Kaj Vam je, gospod Topolščak?« dejal je plaho debeli sodnik; usiljevala se mu je slutnja, da je Miklavž zblazněl.

Oh — vrag védi, — da ni nič,« dejal je ta, težko premagujé razburjenost. »Mislil sem res — ker ste tako govorili — pa nič ni, nič!«

V tem je vrgel suknjo na zaboj.

»Raki so gotovi, gospod sodnik,« oglasi se Urša med vrati.

»Dobro, dobro, sedaj le pojdimo! Stojte, da denarjev ne pozabim! Saj véim, da se nisem zastonj vozil sem gori! Aló, sedaj pa rakce, rakce! Ali znate, kako se raki jedó?«

Z zadnjimi besedami se je obrnil k pisárju, ki je stopal z Brnótom vred počasi za njim po hodniku.

Topolščak je ostal v sobi, zaprl duri, vzdignil še jedenkrat tujčevo suknjo in jo pretipal in preobrnil.

»Nič! Nič! Kdo je ukrál — kdo mi je ukrál?« sikal je med zobmi.

Kmalu popóludne so odhajali Brnótovi. Slovó ni bilo gorkó; Brnót je bil sicer malo vinjen in gostobeseden, Miklavž pa ni govoril veliko. Tomaž je upregel konja in ga držal za brzdi ves čas, ko so óni sédali na voz; nihče ni zapazil, kako zlobno-zadovoljen smehljal se mu je kazal na ustnih, ko ga je Topolščak osorno opozoril, naj se urno suče.

(Dalje prihodnjič.)

lionen stützen. Die Magjaren haben eine Bevölkerung von 3—4, und können bei ihrem grossen Reichthume und den grössten Opfern von Seite der Reichen zu keiner Bedeutung gelangen. Schauen wir hin auf die kleineren Völker Europa's auf die Portugiesen, Holländer, Dänen u. s. w., was spielen sie bei allen ihren Camoens u. s. w. für eine elende Rolle im Gebiete der Kunst und Literatur. Sie sind regierende Nationen, und was wollen wir Fremden dienende Wenden? Ich zweifle niht an einem »wendischen Camoens«, vielleicht bekommen wir zwei, drei . . . aber darauf werden, nach der Verhungerung dieser Dreier, Jahrhunderte der literarischen Dürre folgen. — Uns Oberillyriern bleibt daher nichts übrig, als uns, wenn wir Slawen bleiben wollen, an unsere Brüder im Süden anzuschliessen, was uns keine so grosse Anstrengung kosten wird, wenn wir es herzhaft angreifen, da sie uns an Sprache die nächsten sind. Das wirst Du mir wohl zugeben, dass wir von ihnen Sprache und Character nicht entfernter sind als der Hannoveraner in von den Sachsen, und dieser von den Deutschen Steiermarks. Uns fehlt nichts als Ernst. Können wir so gut deutsch, französisch etc. erlernen, warum nicht den nächsten verwandten Dialect? Aber freilich kostet das die Aufgebung des Uneinigkeitsgeistes.«

(Konec prihodnjič.)

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

VI.

Miklavžu se je odslej dozdevalo, da mu potekajo dnevi s podvojeno silo. Ugibal in premišljeval je v jedno mer, kdo mu je ukral óno važno, zánj tako pomenljivo pismo in akopram se mu je slutnja sukala skoro vedno le ob jedni osebi, vendar je ni mogel poprijeti se s sicer mu lastno žilavostjo. Spominjal se je, da je ónega usodepolnega večera videl Tomaža na spodnjih stópnica, a kaj hoče, kaj mora ta reva, to hlapče, ki ne loči popirja od cunje? A kdo drugi bi mogel biti? Miši niso snéle testamenta, sicer bi se bile lotile tudi suknje, druga žival ali golazen tudi ne, torej le človek. Pa, kateri — ko nihče ni prihajal v podstrešje, in nihče, celó sestra Urša ne, ni znal za óni skrivni kotichek. Da bi bil Miklavž babjeveren in strahopeten, prišel bi bil morda do prepričanja, da mu je to napravil sam zlodej, a mož je bil pretrezen.

Najhujše je bilo to, da se ni upal, da ni smel nikdar povprašati, kaj mu je storiti; sám, sám je moral nositi to silno skrb in bojazen, in od nikoder ni bilo nade, rešiti se. A sklenil je biti vstrajen do zadnjega trenutka; za nevesto, za Metko mu ni bilo; brez denarja, brez njenega premoženja — kaj bo ž njo? Sevé, ko bi se našel pozneje oni tujčev testament; — pa kaj, ko bi ga ne bilo? Poraz njegove imovine je pred durmi, pomaga si lahko le še z bogato ženitvijo, in taka bi se morda sklenila še drugod. Z ubožno nevesto pa le pospeši propad.

A hotel je čakati do zadnje ure; zato tudi ni ustavil družega oklica, nego pustil, da je šlo vse redno pot. Jedenkrat mu je bilo že na jeziku vprašanje do Tomaža — hotel je je staviti odkrito, prijateljsko, proseče, češ, dam mu, kolikor hoče, ako ima on to pismo in mi je vrne, — a premislil se je; spomin na minule dni mu je zavezal jezik. Tega moža se ni upal kaj prositi, on je moral biti, moral ostati njegov — hlapec. Poleg tega pa se vendar ni mogel iznebiti misli: kaj, ko bi vendar Tomaž bil pravi —?

V ponedeljek 'po drugem oklici je imel Topolščak zopet več gostov okrog mize pod lipama. Vračali so se s sejmov s Štajerskega in Ogrskega, in med njimi, večinoma mešetarji, imel je prvo besedo naš znanec Klander. Možje so bili bajè dobro opravili, in nihče se ni branil vreči svojo petico za vino. Sredi glasnega razgovora krikne zdajci Klander mimo gredočemu krčmarju:

»I, kje pa spi danes tista tvoja kljusa, tisti Tomaž, ki ga rediš na svojo škodo — in paseš?«

Miklavža je to vprašanje neprijetno streslo.

»Ne vem, kje se klati!« zavrnil je skoro neprijazno.

»Morda zopet pisma in popirje in cunje pobira ob cesti.«

Jeden iz družbe je sunil mešetarja, naj pije ter povprašal, koliko je dal koroški kupec za par volov, katera je bil Klander pomagal prodajati, in zato nihče ni pazil na óne besede, niti na to, da je Topolščak za jeden trenutek omahnil, kakor bi ga bila strela udarila. Vrnil se je v hišo, a sam ni znal, kako je prišel tjà; v veži pod stópniciami je obstal in se prijel ob steber.

»Torej vendar, vendar — da, to, to mora biti!« šepetal je.

Malo pozneje je korakal s polnim bokalom med pivce ter ga postavil pred Klandra.

»Za tega bom pa jaz dal!« dejal je dobrovoljno.

»Haló, glej ga!« vpil je jeden — »ti je li prvenica storila, ali kaj, da si tako radodaren?«

»Oj, možje, žéni se žéni, in sedaj se hoče odkupiti«, menil je Klander moški in jel točiti,

»Res je, res — toda tako po ceni nam ne uide; z jednim bokalom ne bo nič!« vpili so drugi.

»Saj vem, da ga nimate dosti, ako vsacega izmed vas v štrtinjak potopim,« smijal se je krčmar oblastno in migal z že praznim bokalom dekli, naj prinese družega.

Pijančevanje je trajalo ves popóludan, in nihče iz družbe se ni spominjal, da bi bil Topolščak kdaj tako vesel, kakor danes. V mraku stoprav so začeli možje odhajati, večinoma so bili iz Grabna — jedinega Klandra pa je védel krčmar pridržati. Pri vinu to tudi ni bilo težko.

Ostala sta samá ter besedovala o najrazličnejših stvaréh, ko krčmar kar tako mimogredé omeni:

»Ej, da bi ga hudir, tega starca Tomaža! Še sedaj ga ni, da bi pomagal živino opraviti!«

»He, he, Tomaž! — He, he, to ti je ptica!« muzal se je óni in omahoval za mizo.

»Zakaj?« dejal je mirno Miklavž.

»Zakaj? Zato, ker pravim, da je! To ti je ptiček, — a kaj, to ti je — hudič, pravim!«

»Kaj ti je storil hudega? Vidva sta vendar prijatelja! Kolikokrat skupaj mešetárita, da ga ni po tri dni domóv!«

»Prijatelja? Skupaj mešetárivera — praviš?« vpil je Klander, ves razjarjen.

»No, vsaj tako je bilo!«

»Dà, bilo je, bilo! Pa več ne bode, pravim ti, Topolščak! Nikdar več ne bode!«

Mešetarju se je jezik opotekal in Miklavž se je jel bati, da bo pijanost onega prej premagala, nego bo njemu moči zvedeti, kar je hotel. Poznal pa je Klandrovo nrav ter zato dejal:

»Danes takó govoriš! Pústi ga v miru in pij!«

»Kaj danes? Ne, vedno tako, ti pravim! Pa v miru ga tudi ne pustim! Nikdar ne -- ta dedec nima veljave; — čakaj, povem ti —.«

Izlil je v tem pol kozarca vina v sé in postavil posodo trdo na mizo.

»Povem ti, česar še nisem nikomur! Pa mólči, mólči, Miklavž — to ti je — hudič, pravim!«

Drgnil je pri teh besedah svoje široko teló ob mizo in pomišljeval, da je Topolščaku ginila vsa potrpežljivost. Vse se je treslo v njem.

»Védi,« nadaljeval je óni počasi, »Tomaž ima neka skrivna pisma, testament mora biti, ali kaj takega; ‚testament‘, to sem sam čital, pa njegov ni, ker ne zna pisati. Ukral ga je, ukral — pa čemu — ti pravim, čemu — ko je zánj tuj testament toliko vreden, kot tvoj nos?«

Miklavž je izustil nekaj nerazločnega, nerazumljivega. S tresočo roko je natočil ónemu vnovič poln kozarec.

»He, he, si ga li tudi že preveč potegnil, da ga po mizi izlivaš?« grohotal se je mešetar.

»Zakaj bi ga ne? Le dajva ga!«

Klandrova moč je bila v malo trenutkih pri kraji, kakor tedaj, ko je bil Tomaž njegovo učenost v pismu porabil za svoje namene. Pa krčmar ga nocoj ni hotel izpustiti iz svojih pestij. Zvedeti je moral vse, kar je bilo onemu znano o Tomaževem testamentu. Ukazal je hlapcu, da je spravil na pol nezavestnega mešetarja spát v pritlično prazno sobo, katero je potem v veliko začudenje hlapčevo zaklenil s svojo roko. Sicer je bila navada, da so pijance na cesto odganjali, nocoj pa ima jeden najhujših celó prostor v hiši; ko bi ga bil del v hlev — to bi že ne bilo tako posebno, pa v — hišo! Hlapec je majal z glavo, vračajoč se preko dvorišča. Med hlevom pa je zadel ob Tomaža.

»Si li že vse opravil?« vprašal je ta.

»Rézanice bo še treba! Pa sedaj sem tisto pijano muho, Klandra, spremil spat. Odslej bo že vsak capin v hiši spal!«

»Kaj — Klandra?« zavzel se je Tomaž.

Hlapec je na kratko povedal, kar je znal.

Ta večer Tomaž ni htel rézanice rezati, nego odšel je brez izgovora proti svojemu domu. —

Druzega dné si je Klander mël dolgo časa oči ter se čudom čudil, prebudivši se v prijazni, lepo pobeljeni sobi, v katero je skozi dokaj visoka okna sijalo žarno jutranje solnce. Kàj jednacega se mu že dolgo dolgo ni bilo pripetilo — da bi se bil prebudil v sobi in na snažni postelji — in mislil je, da se mu sanja. A ko se vskloni polagano in skozi okno ugleda široko Topolščakovo dvorišče, jelo se je tudi v njegovi glavi nekoliko svitati. Samó to mu je ostalo temno, zakaj so ga déli sem v sobo in na posteljo. Zleknil se je še jeden pot zadovoljno po mehkem ležišči, zazéval globoko, a potem vendar skočil naglo raz posteljo ter šel odpirat duri. A te so bile zaklenene.

Miklavž je bil moža dobro zavaroval ter nosil ključ v žepu.

Mešetar je nekoliko časa trkal, ali ker lé ni bilo nikogar, zlezel je nazaj na postelj in čakal, kaj bo iz tega. »Če so te zaprli, odprli ti bodo gotovo!« dejal je, in kmalu bi bil vnovič zadremal.

V tem pa je nekdo jel odklepati vrata in v sobo je stopil prijaznega obraza Topolščak.

Ni se nam ohranilo poročilo, kaj in kako sta besedovala in ukrepala ta dva moža skoro poldrugo uro, kajti toliko časa se je po déklinem računu mudil Miklavž pri Klandru; le to je gotovo, da je dobil mešetar še dober zajutrek — meseno klobaso in polič vina, kar je najvišje cenil — in da sta se oba moža ločila jako prijazno.

»Kako posebno kupčijo morata imeti;« ugenila sta hlapca in dekla, razpravljajoč v hlevu ta nenavadni, važni dogodek.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

Beiträge zur altbulgarischen Conjugation, von Oskar Wiedemann.

Spb. 1886, 8°, str. 154.

Do zdaj ni bilo spisa, kateri bi nam bil podal statističen pregled glagolskih oblik staroslovenskega jezika, iz kterega bi bili mogli razvideti v kakem številu, malem ali velikem, se nahajajo te ali one oblike glagola v posameznih spomenikih, v kterem razmerji stoje v tem obziru cirilski spomeniki z onimi z glagolico pisanimi, s kratka manjkalo je spisa, kateri bi nam bil podal vse gradivo glagolskih oblik na isti ali podobni način, kakor je to v Scholvinovem spisu gledé stsl. sklanje. To veliko praznino izpolnil je Wiedemannov spis, kteremu se na vsaki strani spoznava ogromen trud in velika marljivost.

Porabil je vse prave stsl. spomenike, tudi one, ktere je Geitler izdal (euchologium), glagolski spomenik manastira Sinai brda in psalter glag.) in cod. marianus, tako, da je njegovemu spisu podlaga mnogo obširnejša od one Scholvinovemu spisu, kateri ni mogel omenjenih spomenikov porabiti, ker še niso bili takrat znani ali izdani. Da se ni oziral na stare kijevske fragmente, mora se le odobravati, ker oni ne pripadajo k panonskim spomenikom. — Samo po sebi je pri tako obilnem gradivu razumevno, da je pisatelju časih kaka oblika ušla in da niso njegove številke vedno popolnoma natančne; a tega mu ne bode v zlo štel, kdor vé, kako je tako delo utrudljivo. Pisatelj ne podaje nam samo vsega gradiva in ne našteva posameznih oblik, nego skuša tudi razložiti mnogo do zdaj precej nejasnih oblik — seveda mu je bilo zbiranje gradiva prvo in glavno — tako n. pr. *bimw*, *bq*, aor. na — *olv*, comparativ, impf. *možaaolv*, *gvnati* nasproti *ženq* itd. Če tudi ne bo obveljala ta ali ona razlaga, to se mora vendar priznati, da je v

in druge pridelke; tako jih posuši, da poginejo kakor naše rastline ob hudi vročini in ob pomanjkanji dežja.

Rastline obolé tudi zaradi kakovosti tál. Vsaka rastlina potrebuje vsaj nekoliko luknjičavo zemljo, da more zrak do korenin. Ako so tla pregosta, poginejo v njih podzemeljski organi, ž njimi pa seveda tudi površni, zeleni deli. Svet, na katerem živi zélišče, mora imeti ugodno léžo in nagnenost. Nekatere rastline bolje izhajajo na južni, druge na osójni stráni. Plod obrájajo najlepše proti solncu; kadar pogrésajo gorkih žarkov, dajejo nam revne, medle in kisle sadóve. Zato ne bode nihče gojil vinskega trsa na osójah in sadnega drevja sadil v krajih, imajočih malo solnca. Zélišča, ki rabijo v zápravo (Würze) našim jedilom ali pa v domača zdravila, potrebujejo tudi dovolj solnčnih trakov. Kadar pa ne gledamo na plod ali na značajne notranje sokóve, lahko vzgajamo lepe, zdrave rastline tudi na osójni stráni. Razne kuhenjske zéli, na pr. kapus, špinača, krebuljica, peteršilj itd. vspévajo prav dobro na osójah. Ravno takó postavi vrtnik nekatere tuje rastline po zimi na osójna ókna, n. pr. mirto in njene soródnice Eucalyptus, Metrosidéros, Callistémon itd., ker jim senca bolje ugaja, nego solnčna stran.

(Dalje prihodnjič.)

Testament

Povest. Spisal Janko Kersnik.

VII.

Omahnè se je oglasil istega dopóludne zopet pri Topolščaku ter nosil stari svoj obraz, pospravljaj po dvorišči, pomagal pri tujcih in delal, kakor je bila tam že večletna navada. Tudi Miklavž ni izpremenil vedenja svojega; bil je osoren in prijazen, zbadljiv in dobrovoljen, kakor sta baš nanašala povelje in opravek.

Popóludne pa se je jedenkrat naglo obrnil k Tomažu, ko je ta ravno pométal dvor ter mu velel:

»Jutri pa moraš v Ljubljano, Tomaž! Nekaj vina posébnega boš pripeljal; črnega, tržaškega; naročeno je in svatom bo povšeči, če pridejo na odhodnjo. Kobiló vzemi — domóv pa počasi vózi, da se ji kaj ne pripetí.«

Omahnè je prikimal; zavzel se je sprvega o tem ukazu, kajti redki so bili slučaji, da ga je Topolščak kam pošiljal s konjem; a

dejal si je, da imajo drugi tudi domá posla dovolj. Prekanjen pa je bil toliko, da je v tem povelji slutil tudi posebno skrivno naméro gospodarjevo, zato se je namuznil na tihem, ko mu je bil Topolščak obrnil hrbet.

Drugega dné je Tomaž kmalu opravil svoj posel v Ljubljani in se je opóludne krepčal v staroznani, sedaj Drúškovičevi krčmi na Dunajski cesti, kjer še dandanes radi ostajajo kmetje in vozníki iz dolzega Črnega Grabna. Malo osúpel je pogledal, ko zdajci priséde še drug gost k njemu, kateri na prijazni vsklik Tomažev: »I, kaj pa ti delaš tukaj?« ni imel veselega odgovora.

Bil je švepavi Gotard, ki je bil šele ob Tomaževem pozdravu zapazil, da je sédel poleg strijčevega hlapca. Vstal bi bil zopet rad, kajti vse, kar je prihajalo od strijca, ali mu je bilo vsaj v obližji, zdelo se mu je sovražno. Napósled je nekaj zamrmral, česar Tomaž ni mogel umeti.

»Morda že bálo voziš?« vprašal je le-tá, ne da bi se mnogo zmenil za osorni obraz sosedov.

»Vrágu rajši, ko Topolščaku!« zaróhnel je Gotard. »Če hočeš, pa mu povej; če pa nečeš, pa drugim pravi, da bo zvédel!«

Omahnéta je obšlo skrivno veselje. Molčal je nekoliko časa in zbiral svoje misli, kako bi se najbolje sporazumel s fantom, s katerim sta, to je sedaj védel, v jedni točki jednih mislij, namreč v tej, da Topolščaku ne privoščita kaj dobrega — saj ženitev, katero je Miklavž tako spešil, morala je biti dobra zánj. Tomažu pa ni trebalo tudi posebnega dušeslovnega izkustva, da ne bi bil takoj znal, da je tisto »dobro«, katerega Gotard strijcu ne privošči, jedino le — Metka. Hotel pa se je prepričati tudi še od druge strani.

»So ji li obljubili mnogo dote? Konečno jo boš plačeval ti — kdo pa?«

»Vse naj vzame, vse posestvo — kaj meni mari za to!«

»Ej — Gotard! Ženska je ženska — opravi jo v svilo ali hodnik, ali pa v cunje! — Saj boš drugo dobil!«

Oni je klel potihoma, in Tomaž je znal, da je ugenil pravo.

»Káj ti ne dadé Metke — domá?« vprašal je potem naravnost.

»Saj bi jo bili — pa sedaj je prišel ta —!« Gotard ni izustil robate besede, ki mu je bila na ustnih.

Možá sta se v kratkem popolnoma umela; oba je vezalo sovraštvo do jedne in iste osebe. Zdajci vpraša Omahnè:

»Ali znaš brati?«

«Ne!«

»Ej — škoda!«

Dalje Tomaž opomnje svoje ni opravičeval, in tudi Gotard ni več povpraševal o nji.

Drug znanec iz Št. Ožbolta je bil prisédel k njima, imovit kmet, ki je jel na široko razkladati, da je bil pri izvrstnem doktorji zarad velike pravde, in kako dobro je opravil. Tomaž je pazno poslušal in vprašal, kje biva ta pravdni doktor. Zvédel je kmalu in ko so bili drugi vtopljeni zopet v čisto druge pogovore, prosil je Gotarda, naj ga počaka, da se popeljeta drug za drugim domóv. On se bo vrnil takoj.

Napotil se je k doktorju, znanemu ljubljanskemu advokatu. Tam je izvlekel iz zašitka v telovniku zavitek s testamentom, katerega je nosil vedno s seboj, in prosil odvétnika, naj mu prebere pisanje.

Isto je bilo kratko.

Tujec — podpisanega imena si Omahnè ni mogel zapómniti — imenoval je tržaško najdenko, rejenko Metko pri Brnótovih svojim dedičem. Rekel je, da je to njegova nezakonska hči. O materi njeni ni bilo govora; povédal je le, da so dotične listine in pisma, ki pričajo o nji, shranjene na njegovemu dômu v Sežani.

Odvétnik ni našel posebnega v vsem pisanji, in ko mu je Omahnè rekel, da ga je znanec prosil pozvédeti, je li vse prav zapisano v tem testamentu, da bi ne bilo kake pravde, potrdil je odvétnik to ter izročil list zopet Omahnétu.

»Dobro je, če se take reči prepíšejo« — omenil je še konečno doktor Tomažu.

Temu se je zdelo to tudi prav. Bil je silno razburjen, ali čakal je vendar, da je odvétnik napraviti dal prepis testamenta in mu izročil oboje.

Kri mu je silila v glavo, ko je korakal zopet proti krèmi.

»Torej zato se žéniš, Miklavž! O, ti —!«

Samó te besede je izustil poluglasno.

Malo potem sta odrinila z Gotardom drug za drugim po prašni véliki cesti proti dômu.

Pri Peregrinu na Prevójih sta malo odpočila in dela konje v hlev. Gotard je vozil s parom in bil težko naložil. Tu jima govor ni tekell več o prejšnjem predmetu; bilo je, kakor bi se ga vsak izmed njiju ogibal. Stoprav, ko sta znova zapregla — trd mrak je že légal na brda nad cesto — stopil je Omahnè k tovarišu in mu pomóčil zavitek popirja:

»To spravi, Gotard — dobro spravi! Jaz imam tudi jednó; pa varuj, da ne izgubiš; za Metko bo dobro, pa le varuj, da ti kdo ne vzame!«

»I, kaj pa je?« hitel je óni ves iznenaden.

»Le mólči, govorila bova še; sedaj še ni prepozno in ta popir končá Topolščaka!«

Gotardu je šinilo nekaj v glavo iz ónega starega pripovedovanja ob Omahnétovem Tomaži in Topolščakovem očeti, kako sta morila ubežne Francoze — in nekako neprijetno mu je lézlo po hrbtu pri slovesnem Tomaževem govoru.

Pa verjel je starcu, ki je tudi Metki dobro hotel, in je varno spraval zavitek. Pognala sta in trda tema ja je že objela, ko sta zavila v Črni Graben.

Ostajala nista nikjer več; stoprav pod klancem pred Topolščakovim dómom se je oglasil Gotard, ki je vozil za Tomažem:

»Stoj, da poženem naprej!«

Omahnè je umel, da óni ne mara počakati gori ter se je umeknil s tira. Gotard je pognal in naglo vozil mimo strijčevega dóma.

Miklavž je bil prvi, ki se je oglasil pred vežó, ko je Tomaž pripeljal vozič na dvorišče.

»Si li vse opravil?«

»Kaj bi ne? Saj ni bilo toliko!« godrnjal je óni izprezajoč kobilo. Zvalili so sodček vina z voza v klet in potem je vabil Topolščak Tomaža k večerji; tudi polič vina mu je velel prinesti, kar je bila redka navada. Lokavemu Omahnétu se je zdelo to posebno sumnjivo in pil je počasi; gospodar pa je hodil semtertja po sobi, tiščal roki za hlačni rób ter govoril ob vsakdanjih rečéh.

»Brnótov je vozil z menoj,« zinil je Tomaž med drugim.

»Zakaj ni ustavil tu?«

»Ne vem; menda se mu je mudilo! Pa — saj bo že okoli polunočí.«

»Dà, dà, pólunoč je; čakali smo te dolgo! Nocoj boš menda tu spal?«

Topolščak je stavil zadnje vprašanje kakor prigovarjajoč, akopràm je védel, da Tomaž ne ostane; hodil je najrajši domóv, dasi je bilo še tako pozno. Odrekel je tudi sedaj in po Miklavževem lici je šinila skrivna zadovoljnost, česar pa óni ni zapazil.

Malo potem je odšel, Topolščak pa je zaprl za njim; toda zaklenil ni, nego le pazno vlekel na uho, ali óni odhaja. Ko ni bilo več čuti stopinje, odprl je zopet tiho vrata in šel po prstih do mize pod

lipama. Tam je sédel na klop in čakal. Težko je sopel, a vendar še vsak trenutek pridržaval sapo, da bi prej čul, se li kdo ne bliža. Temno je bilo, da ni razločil bele ceste pred saboj od brega; pri hlevu pa je zagodrnjal časih pes, akopram je poznal gospodarja.

Tomaž je v tem dospel do svoje kočé. Iskal je pod tnalom čávlja, s katerim je odpiral primitivno zapórico v vratih, ali ni ga mogel najti.

»Kam sem ga porinil — vruga?» zamrmral je poluglasno in iztikal po žepih za kresílom in góbo.

V tem trénutku pa je začutil silen udarec po glavi, zvrtélo se mu je in nezavesten se je zgrudil pod káp. Velik, širokopléč mož se je pripognil k njemu in mu pretipal žepe. V telovniku je zadel ob zavitek in ga hitro izvlekel. Nekoliko drobiža je bilo tudi v stranskem žepu, toda istega se ni doteknil; potem je nezavestnega Tomaža potegnil pod visok prag pred kočó, in ga tako položil, češ, mislili bodo ljudje, da se je sam zvrnil s praga navzdol — stisnil mu čávelj, s katerim so se odpirala vrata, v róko in odšel brzo proti Topolščakovíni.

Miklavž se je tam pod lipama že tresel od sáme nestrpnosti. Začul je sedaj korake in zazvižgal tanko med zobmi. Prišlec je odgovoril isto tako.

»Si li ti — Klander?»

»Sem — sem!»

»Ali si dobil?»

»Mislím, da imam!»

»Tiho stopaj, tiho, za mano!»

V tem ga je Miklavž odvéel v hišo, trdno zaklenil vrata in se splazil z mešétarjem v najvarnejši prostor — v klet. Tam njiju ni mogel čuti nihče, niti ne videti, ker klet ni imela óken. Krčmar je vžgal svetílko in hitel: »Dáj sem, dáj, pokaži, kaj si dobil!»

Mešétar je pomóлил zavitek ónemu; na zunanjem popirji so bile sveže krvave proge.

Miklavž se sprvega ni hotel pisma ni dotekniti. Prestrašeno je viknil:

»Ali si ga? Ali si ga moral?»

»Kaj pa? Ves dan sem brskal po bajti, vsak kót sem preteknil, vse deské odkril, vse skrinje in omare preiskal, vse cunje premétal, pod streho za slamo sezal — pa nič, nikjer nič! Dejal sem, da dedec to pri sebi nosi, in nisem se zmotil. Jedno sem mu dal čez klobuk, pa je bilo! Jutri, mislim, da bo dober — védel itak ne bo, kdo ga je tako trdo potipal. Tebe bo imel posebno v číslíh, Miklavž,

he, he, náme pa niti misliti ne more. Pa — dàj mi malo pijače; ves dan sem se pôstil; kàj misliš li, da ima kak požirek ali kako drob-tíno v koči, ta duša beráška?»

Topolščak je strmel prédse.

»Si ga li ubil?» vprašal je zamolklo.

»Menda ne! Jaz mislim, da ima trdo bučo.«

»Tega ti nisem velel — ubijati!«

»I, kaj se boš izgovarjal! Če naju zalotijo, bodo naju skupno, brate moj! Sedaj pa dàj vina in potem bova brala, kaj je tam notri! Kaj stojiš tu, kakor kamen?»

Miklavžu je temna in zlobna misel rojila po glavi. Jedno hudo-delstvo je bilo za njim — kaj, ko bi se ga iznebil z drugim? Pogled, s katerim je nanagloma premeril široko postavo Klandrovo, bil je tako čuden, da je mešétar osupnil.

A dejal je takoj porogljivo:

»Kaj me meriš, prijatelj? Večji sem in krepkejši od tebe, in če to ni dovolj — je pa to!«

Rekši je izvlekel vélik nož iz stranskega žepa in ga zasukal pred Topolščakom, da je gladko jeklo zalesketalo v odsvitu svetilkinem. Oni je srdito stisnil ustni in molčé natočil vina v majóliko, katero je Klander skoro na dušek izpraznil.

»Boš li še?» vpraša krčmar.

»He, he, da bi bil pijan — kàj ne? Ej, Topolščak, Klandra ne boš prevaril! Ko bi se jaz napil, bilo bi pač zadnjikrat; in potem bi me ti zakôpal tja v zadnji kot pod tisto véliko kad — tam, kamor je stari tvoj Francoze zakopával. Saj menda še ležé tamkaj. He, he, Klander ni za takšno družbo! Pa sedaj pogledi, če sem li pravo prinesel — škoda bi bilo —«

V tem je bil Topolščak, ki je jezno gledal prekanjenega pote-puha, toda niti črhnil besedice, razgenil krvavi zavitek in vzel iz njega pismo. Bral je le náslov: 'testament', in je potem vteknil v žep. Zavitek pa je držal nad svetilko, da je zgorel.

»Pokaži, pokaži!« silil je Klander zlobno.

»Kaj ti mari?»

»Toliko ne, ko tebi, he, he! Toda, brate, sedaj pa dàj, da bom imel malo drobiža za prihodnji teden — ker pogosto ne bom hodil k tebi — to se pravi, po vsak krajcar — rač me tudi ne boš videl, in zató, da bo delj mir — dàj, dàj!«

Miklavž je molčé izvlekel nekoliko tolarjev iz žepa in jih vrgel na sod pred mešétarja.

»No, bo že, bo že!« kimal je ta zadovoljno. »Sedaj pa pojdiva lepo venkaj, ti naprej, kakor se spodobi, he, he — in jaz za taboj!«

Storila sta tako in Topolščak je izpustil mešetarja brez slovesa skozi vrata. Le tiho, ali srdito kletev je vrgel za njim. — —

Miklavž ni mogel zaspati; premetaval se je po postelji semtertja in nestrpno čakal jutra. Vendar, ko se je danilo in ko so že prvi žarki jutranjega solnca posegli v dolino, ni hotel vstati: čakal je nečesa drugega, o čemer je védel, da ne bo dolgo izostalo, novost ob ubitem ali ranjenem Tomaži. Je li ubit ali samo ranjen? Poslednje si je nehoté želel, a vendar — ko bi Tomaž znal za to, kar stoji v tem testamentu? Pa — saj ne zna brati in drugega tudi ni povprašal; če je ranjen, okréva in pri Miklavži bo imel zopet dela in jela dovolj. S tem si je samopridnež tolažil vest, ali zamán; mirú ni našel, ni spanja. Napósled pa mu tudi ni trebalo dolgo čakati. Kmalu potem, ko so bila zahršččala hlevna vrata in zacvilil škripec ob vodnjáku, oznanjujoč, da je hlapec že pri svojih opravkih, čul se je tudi nenavaden hrum po cesti navzgor, kakor bi teklo nekoliko ljudi z vriščem proti hiši.

Topolščak je bil brzo s postelje in opravljen. Na dvorišči so ga že klicali.

»Miklavž, Omahnétov Tomaž se je ubil,« kričal je jeden izmed cestnih delavcev, ki so bili prihiteli naproti krčmarju, stopivšemu iz hiše.

»Ubil se je?« vskliknil je leta osupel — ali takoj bi se bil najrajši v jezik vgriznil.

»I — drugi ga vendar niso! S praga je pàl vznak, ko je odpiral vrata, menda je bil pijan, ali kaj?«

Topolščak, hlapec, dekla, celó teta Urša in došli dninarji, vse je hitelo navzdol proti Omahnétovi koči. Tam je bilo zbranih že več ljudi, ki so vsi bolj radovedno nego pomilujé gledali na tléh ležečega starca. Tam, kjer je slonela glava, slučajno ob robotem stranskem kamenu, bila je mala luža krvi, na pol strjene, in vsi so bili zložni v tem, da se je Tomaž udaril ob ta kamen. Sôpel je še, a ni se zavedal.

»Padel je — zdrsnilo mu je na pragu,« pritrjeval je Topolščak javnemu mnenju. »Po gospóda pojdi kdo in v hišo ga správimó. Vode bo treba, vode!«

Vse je ubogalo njegovim ukazom in kmalu je ležal Omahnè na svoji postelji, Urša pa mu je izpirala rano na glavi.

Miklavž je stal pred kočó.

»Čudno, tu je tudi nekoliko krvi!« oglasi se jeden delavcev, ki so še vedno ugibali o nesreči. Kazal je na rušnjo poleg tnala.

»Ta je menda škropnila sém!« deje Miklavž malomarno.

Drugim gledalcem se je vzrok Tomaževe rane zdel tako jasen, da se niti brigali niso za to opomnjo, in Miklavž je mimogredé dregnil s čevljem v krvavo travo; rosa in prah s steze sta zagrnila rdečo liso.

Kmalu potem je dospel domači gospod župnik. Topolščak ga pa ni čakal, nego se vrnil prej domov. Okoli póludne je prišla tudi Urša in pripovedovala, da se Tomaž zaveda, a da govoriti ne more; jezik mu je bil omamljen. Pravila je dalje, da je hotel gospod župnik dogodek takoj naznaniti sodišču, a ker so vsi veleli, da je tu le nesreča, opustil je tudi to. Po Vranjskega padarja pa so vendar poslali.

VIII.

Pri Brnótovih je bilo zadnje dni pred napovedano poroko mnogo posla. Tudi Metka je morala od zore do mraka pomagati pri zdelovanji in pripravljanji raznih stvari, katerih je bilo treba za bálo. Oče in mati sta ukazovala, drugi so pa ubogali in nihče se ni pobrinil za blede lice in objokane oči mlade neveste, nego vse je bilo nekako veselo; jedini Gotard je švepal okoli, jezen in nedostopen ter nejevoljno opravljal, kar je moral. Mati ga je povprašala jeden pot, je li bolan, ali on niti odgovoril ni. Stari Brnót pa se za take muhe ni brigal.

Tisti list, kateri je bil Tomaž izročil Gotardu, nosil je ta vedno s seboj; toda brati ni znal in drugim kazati ga tudi ni hotel. Ugibal je le v jednomer, kaj bi. O Tomaževi nezgodi so kmalu zvedeli, pa še Gotard ni slutil za njo kaj družega, nego da je Omahné v pijanosti pál vznak s praga in se pobil tako hudó. Ta pa je ležal še vedno v svoji koči — zavedal se je sicer, toda jezik mu je popolnoma odrekel; Klandrov udarec mu je bil prehudo pretresel možgane.

Poroka se je imela vršiti v ponedeljek. Poslednjo noč, katero je prebila Metka na dómu rediteljev svojih, potrkal je zopet Gotard na njeno okno.

Pomoléla mu je obe roki skozi omrèzje.

»Kaj boš — Gotard?« hitela je — »Drugače ne more biti — oh, pa mi je vendar tako hudó!«

»Metka!«

»Kaj?«

»Odprì mi duril!«

Izpustila je obe roki njegovì in stopila od okna:

»Ne, ne, Gotard!«

»Metka, poslednja noč je nocoj — in tí si moja, ali nisi moja še danes? Jutri ne več!«

»Dà, jutri ne več! Pa danes — ne, Gotard, pojdi, pojdi —«
 Pes je zalajal glasno na dvorišči.
 »Stopi sem k oknu, Metka!« šepetal je fant.
 »Če pojdeš stráni potem!«
 »Pojdem!«
 Stopila je bliže k omréžji.
 »Jaz imam tu nekov list, neko pismo, katero mi je dal Omahnétov Tomaž, in ki se tiče tebe, kakor mi je rekel.«
 »Mene?« zavzame se déklica.
 »Kaj hočem ž njim? Midva ne znava brati. Jutri pojdem na Vranjsko vprašat k sodišču — najbliže je; tukaj ni nikomur zaupati.«
 »Jutri?«
 »Vrnem se o pravem času! Da bi Tomaž mogel govoriti — on zna, kaj je tu notri, a sedaj ta nesreča!«
 »In kaj je rekel Tomaž?«
 »Da bo list končal Topolščaka.«
 »Oh, pojdi, pojdi takoj na Vranjsko!«
 Zazdelo se je obema, da jima sije že zvezda vesele nadeje.
 Ločila sta se kmalu in danes brez solzà, brez joka.
 Ko so v jutru naprezali pri Brnótu vozóve in sédali svatje ná-nje — kajti glavni shod je bil pri Topolščaku in poroka je bila napovedana v Št. Ožboltu, ker v Št. Gotardu duhovnika niso imeli — ni bilo nikjer Brnótovega Gotarda. Stari se je hudoval dolgo, a napó-sled je ukazal pognati. (Konec prihodnjič.)

Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?

Samo slogom može naša literatura uzcvétati.

St. Vr. V. 189.

(Konec.)

III.

To so torej razlogi, kako in zakaj je trdi Slovenec Jakob Frass postal tako odločen Ilir Stanko Vraz. Akopram je že iz navadnega razvidno, da našega pisatelja k istemu koraku ni vleklo nikakšno slavaljubje in blagohlepje, vendar še naj izpregovorim besedico tudi o tej stvári malo v pojasnitev.

Kdor le nekoliko bolje pozna z jedne strani duševna dela Vrazova, a na drugi strani pogleda na tedanje stanje pismenosti slovenske, ta bode gotovo priznal, da se Stanku na domačem polji literarnem

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Konec.)

VI.

Topolščakovi svatje so že čakali. Mnogo jih je bilo in popotnica, katero so pili in zauživali pred odhodom v cerkev, bila je tudi obila. Vino je že teklo po mizah. Št. Gotardčane je pozdravil glasen vik in krik, morali so raz voz in sestri k drugim v veži in pred hišo pod lipi. Zgoraj v hiši pa je bil prostor za svatovanje po poroki.

Topolščák je bil jako skrben in je pazil, da ničesar ni manjkalo. Hodil je od jednega do drugega, kakor bi ne bil on sam glavna oseba, ženin namreč, nego le uljuden krčmar, ki gostí tuje svate za dober račun. A pogledoval je večkrat nekako nemirno na debelo uro, ki jo je nosil ob težki srebrni veržici ter potem nazival druge, da bo treba odriniti. Mudilo se je možu in navdajala ga je neka skrivna skrb, da bi v zadnjem trenutku utegnilo še vse izpodleteti. Tudi to mu je bilo silo neprijetno, ko Brnótovega Gotarda ni ugledal med prišleci. Pravi sin njegov Andrej, mlad, šibek dijak, bil je tudi tu in pohajal je med svati; nihče ni mogel reči, je li vesel očetove ženitve, ali ne.

Ko je Miklavž novič stopil iz veže na dvor, hotèč opozoriti starejšino, da čas poteka, potipal ga je nekdo po rami; ozrši se ugleda ženin poleg sebe v neprijetni lokavi smehljaj raztegneno lice — Klandrovo.

»Kaj hočeš tu, danes?« vprašal je nejevoljno.

»Vém, da me nisi vesel, in da me nisi vabil! Ali v gostí sem vendar le prišel! Tvoj denar ima prokleta malo téka, lačen in žejen sem, in danes bo tu prilika zamujeno popraviti! Nič se me ne sramuj, Topolščák, saj ne bom sédel med svate, če me ne boš klical; tu doli v veži bom ostal! Če me pa gori pokličeš — he, he, bom pa tudi ubogal — he, he!«

Ženin ni odgovoril ničesar, a pogled, s katerim je premeril razcapanega mešetarja, govoril je tem jasneje, pa le Klandru na veselje.

»Lej ga no, kàj me boš snedel, kaj li?« rogal se je skoro na glas.

»V vežo sédi!« velel je krčmar, ki je komaj dušil jezo in skrb.

Oni se je zlobno namuznil, a vendar molčé ubogal.

V tem je vso pozornost zunaj sedečih svatov vzbudil voz, ki je prihajal od dolenje strani in zavil na Topolščakovo dvorišče. Vsem

možém znani gospodje so stopali z njega, debeli okrajni sodnik z zdravnikom in pisárjem.

Miklavž jim je hitel naproti, a čim bliže jim je prihajal, tem bolj mu je zastajal korak.

»Kaj ko bi bili prišli zaradi Tomaža?« Ta nemirna misel mu je prišla.

»Oh, Vi se ženite, gospod Topolščak,« klical je sodnik, »to je lepó, to je lepó! Nerodno smo prišli, pa saj ne boste zamerili starim znancem; pot smo imeli, nujen pot, in ni drugače, da se tu okrepcamo!«

Krčmar je pritrjeval, kako ga veseli ta pohod.

»I kaj ste pa vendar imeli — gospodje?« vprašal je napósled, kajti ni si mogel kaj, da ne bi tega zinil.

»Oh, neumnost, neumnost, nesreča! Tisti Vaš Tomaž. Zvedeli smo, da so našli ubitega — kaj li, in morali smo sem. Toda sedaj smo videli, da je le nesreča — nesreča! Pa uradne reči, — gospod Topolščak, te so prve, in zato smo morali semkaj. Sedaj bomo pa pisali — da ni nič! In potem odrinemo, danes vas je preveč, in mi vas ne smemo motiti.«

»Oh, zakaj? Ne, ne, danes morate pri nas ostati, gospod sodnik!« silil je starejšina, ki je bil pristopil, in tudi stari Brnót se je oglašal. Miklavžu pa so le zvenele sodnikove besede: »da ni nič, prav nič, — le nesreča!« po ušesih.

»Bomo videli, bomo videli! Najprej pa uradno, to je prav! Gospod doktor, Vi boste narekovali zapisnik!«

Zdravnik je odšel s pisárjem v hišo, sodnik pa je ostal med svati. Krčmar je ónima odprl prazno sobo v gorenjem delu hiše, potem pa je postal nekoliko trenutkov na mostovži, tiščal roki v žepu in zazvižgal nekolikrat potihoma pred sé.

»S Tomažem gre dobro! Tudi če okreva, vérjel mu ne bo nihče! Pijan je bil in padel je po stópnicah! Vendar ta — testament! Kaj, ko bi ne stalo to v njem, kar mi je povedal óni tujec?«

Miklavž res še ni bil prečital ónega vplenjenega pisma. Zaklenil je je bil v omaro, ali doteknil se ga ni; do danes je bil uverjen, da je tujec tedaj resnico govoril, in nekov čuden, skriven stud mu je branil vzeti je zopet v roke in čitati. A sedaj je vendar hitel pónje in je razgénil. Tu je v istini stalo, da déduje Metka vse tujčevo imetje.

»Torej vendar, vendar!« šepetal je Miklavž zadovoljno. Ali druga skrb se ga je lotila v tem trenutji.

»Kaj, ko bi pa to ne bilo veljavno?«

Mrzel pot mu je lezel po čelu. Toda v tem je že udaril s pestjo ob omaro ter dejal poluglasno: »Sodnika povprašam; danes je prilika!«

Malo hipov pozneje je bil že sam s sodnikom v svoji sobi in ta je čital tujčev testament. Storil je rad to uslugo Miklavžu, saj mu jih je ta dvojno vračal.

»Brnotova Metka bo podédovala vse imetje tega moža — tako stoji tu zapisano«, dejal je sodnik, prečitavši prve vrstice. »Hej, prijatelj, je li bil to óni tujec, ki je pri Vas umrl?«

»Seveda, sedaj šele sem našel ta popir. Iz tiste suknje je moral pasti; — saj mi je pravil tujec, da ima testament v jedni suknji!« hitel je Miklavž.

»Čudno, čudno!« godrnjal je sodnik; »pa — stojte — aha!« vsklikne preobrnivši prvi list póle, na katero je bila pisana oporoka. »To ni pravi testament — haha — kdo pa Vas ima norcem — to je le izpisek, izpisek — prepis, ki ni črvičega oreha vreden! Kje pa je pravo pismo?«

»Ka-aj? Prepis? Izpisek?« jecal je Miklavž, bled kakor stena, na katero se je nehoté naslonil. »To je pravo pismo, to mi je dal — ne, ne, to je bilo v suknji!«

»Dobro, če je bilo, ali pismo ni dobro. To ni nič, prijatelj, niti počenega groša ni vredno!« Tako je trdil neusmiljeni sodnik. »Se li na to ženite?« pristavil je hudomušno.

»I, kaj menite, da bom na stare dni sólo golo babo jemal?« vskliknil je Miklavž v svojem obupu in svoji razjarjenosti. In to je tudi smel, kajti to sta bila dva kunična možá, vsak v svoji meri in vrsti.

»Oj, stojte, gospod Topolščak, stojte, stojte — sedaj sem se domislil. Pravi testament, pravo pismo mora biti tam — domá na tujčevem dómu, v Sežani! Vedite — ej, vraga, da je človek tako pozabljiv! Vedite, prišlo je pisanje, ki povprašuje po neki Metki — morda je to Vaša nevesta, in morda so tam našli pravi testament?«

»In kaj pravi to pisanje?« vskliknil je Miklavž, ko se mu je kazal svit nove nade.

»Oj, seveda, seveda — Brnótova Metka mora biti! Tam pravijo, da je rejenka v Št. Gotardu — pa vrag védi, jaz je ne poznam in ne poznam neveste Vaše.

»Gospod sodnik, saj ste ji dali dovoljenje, da se moží!« opomnil je Miklavž.

»Ej, vraga, dal ali ne dal, jaz ne morem vsakega otroka poznati!« kričal je sodnik. Bil je malo jezen.

»Pa stojte!« nadaljeval je mirneje, kajti stvar ga je jela sedaj zanimati. »Bo že, bo že!, Brnótovka in mati njena — oče je bil ta tujec, ki je pri Vas umrl, to je gotovo — a mati njena, to je pa bila, če se prav domišljam imena zapisanega v tistih aktih — a že vem, Jerica, Jerica — Omahnétova!«

»Jerica! Omahnétova Jerica!« zavpil je Miklavž, in iztegnil roki od sebe in udaril ž njimi ob prsi.

»Dà, dà, tako je, jaz se ne motim! Toda kaj Vam je, čemu kričite? Vam je li v sorodu — kaj li?«

A Topolščak je bil trde natore.

»Osupnilo me je to, gospod sodnik!« dejal je takoj mirnim glasom; »ta čuden slučaj! Omahnétova Jerica je bila hči Tomaževa in Metka je vnukinja njegova; — tega Tomaža, pri katerem ste danes bili!« —

»Oh, mogoče, ali Vi morate bolje védeti! To bomo zapisali! A verujte, testament, pravi testament je tam; tisti tujec je bil previden mož in je nosil prepis s seboj — in čudno, kar navaden prepis!«

Nenavaden hrup in krik pred hišo je branil Miklavžu povprašati, kako bi si vendar varoval dedščino neveste svoje s tem prepisom. Imel je vprašanje že na jeziku.

Hitel je k oknu in videl, da valjata dva svata pijanega Klandra po tléh.

»Se je li vsak hudič zarótil danes!« zaklel je na glas, in hitel doli, za njim pa sodnik.

»Kaj pa imate?« kričal je zdolaj. Večina svatov je že sedela na vozóvih.

»Ta cigan zabavlja in hodi med nami, kakor bi bil tvoj brat!« vskliknil je jeden Topolščaku v uho.

»V hlev ga vleci! Tam naj prespi pijanost svojo, ta capa!« velel je ženin hlapcu.

»Oho! Tako pa ne boš govoril, Miklavž!« zakriči Klander ter hoče še nekaj pristaviti; ali krepki in brezobzirni hlapec ga prime za vrat in potegne v hlev.

Toda Topolščakova usoda se je morala danes izpolniti.

Komaj je zaloputnil jeden na pol pijanih svatov hlevne duri za mešétarjem in so možje na prvih vozóvih jeli klicati po ženinu, naj vendar priséde in je ta vzel v veži svoj olepotičeni klobuk iz rok sestre Urše — ter v tem še gospoda sodnika šepetaje poprosil, naj molčí o tem, kar sta prej govorila; — kar se čuje od druge gorenje strani ceste glasen klic prihajajočega človeka:

»Stojte, stojte — oče, stojte!«

»To je Gotard!« dejal je stari Brnót, ki je bil že malo nejevoljen zaradi dolzega obotavljanja.

»To je Gotard, Gotard!« vskliknila je nevesta in bila je v trenutku že z vozá na cesti ter hitela ónemu naproti.

»Kaj je, kaj pa je?« povpraševali so ljudje križem.

Gotard je bil že tu, upehan, razburjen, prašen in poten, in ko je šepal do očetovega vozá, vihtel je zganen popir v desnici.

»Stojte, oče,« sopihal je hripavo, »ne dajte Metke strijcu — ne dajte je!«

»Si li zblaznel — fant?« zavpil je Brnót.

»Oj, Gotard, kako si?« vskliknila je mati.

Gosta gruča se je zagostila okoli njih. Topolščak je stal poleg, bled, kakor nikdar, in oči so se mu žarile, sodnik pa je rinil skozi druge svate.

»Tu je pismo, oče, tu je pismo!« kričal je zopet Gotard razburjeno; »to kaže, zakaj snubi strije Metko — zaradi denarja, samó zaradi denarja — in ta denar lahko pri nas ostane, pri Vas, oče, če ga hočete, jaz ga nečem, jaz hočem samó Metko — denar naj ima, kdor ga hoče!«

Svatom je pijanost minula in stari Brnót je osupel gledal sina in majal glavo. Topolščak je stal kakor okamenel, niti besedice ni spravil iz suhega grla.

»Kaži, kaj imaš tam!« velel je prvi in jako osorno sodnik. Nekov notranji čut mu je dejal, da se tu vrši kaj posebnega.

»I, tu, tu je pravi testament, gospod Topolščak«, vskliknil je nehoté na glas, ko je bil vrgel prvi pogled v pisanje izročeno mu po Gotardu. »Kje si dobil to, Gotard?«

»Omahnétov Tomaž mi je dal to pismo, in rekel je, da ima še drugo, prav tako! A potem se je pobil!«

»In isto drugo imate Vi, Topolščak!« Pri tem ga sodnik ni več nazival z pridevkom ‚gospod‘. »Kako ste isto prejeli?«

Miklavžu se je vrtelo v glavi; krčevito se je prijel bližnjega svata, ali govoriti ni mogel.

»Vrag ti pasji! Ti boš mene zapiral v hlev, čakaj, jaz ti posvetim!« tako se oglasi v ozadji hripavi krik pijanega Klandra, ki je otresujé se hlapca gugal se skozi hlevna vrata. »Gospod sodnik, gospod sodnik, ta je velel Tomaža pobiti, ta ošabni Miklavž! Kaj meni zato, če me obesijo, saj bodo tudi tebe, duša pasja!«

Vtisek teh besed je bil nepopisen! Svatje so poskakali raz vozóve in obstopili Topolščaka in mešétarja, katerega je pijanost kar očitvidno minjevala. Sodnik pa je bil takoj samó — sodnik in uradnik. Ukazal je oba, Topolščaka in Klandra zvezati in pol ure pozneje sta se vozila ženin in njegov nevabljeni svat v spremstvu biričev, ki so prej pri preiskavanji Omahnétovega Tomaža sodniku prisostvovali, mimo Št. Ožboldske cerkve proti Brdu v zápor — namesto v svatovanje.

Za njima se je peljal sodnik z zdravnikom in pisárjem. »Škoda, škoda za tega možá!« zinil je jedenkrat. »Kake dobre rake je imel! Pa — uradno, to je prvo!«

Ali svatovanje so pri Brnotovih vendar le imeli.

Leto pozneje sta se poročila Gotard in Metka — sedaj bogata nevesta.

Omahnétov Tomaž je počasi okreval, a potem še mnogo let pestoval in varoval na Brnotóvini vnuke in vnukinje svoje hčere.

Topolščak in Klander sta prebila svoji kazni; drugi svoje prostosti ni dolgo prenašal; prvega pa sem še jaz poznal in ga videl jedenkrat, ko se je peljal na zadnjem konci samskega vozá sedé po cesti mimo mene — star, umazan in raztrgan. In prav taka baba je šla mimo in godrnjaje dejala:

»Časih se je v kočiji vozil — sedaj pa na sóri sedí!«

Sin njegov se je pođuhovnil izven naše dežele, a umrl mladolet. Dom njegov pa je danes takov, kakor sem ga opisal početkom te povesti. Dve lipi stojita na dvoru ob cesti, za njima pa skoro razvalini podobno poslopje z razdrápanim ostréšjem in razbitimi ókni; na dvoru rase, gosta temnozelená trava, mimo pa teče gladka bela cesta, in kdor prihaja todi, nihče ne zna, kako živo je bilo nekđaj tukaj in da je tudi človeška strast zapustila v tem razpadu svoj sled.

